

Emilia Kurikkala

KORTISTOSTA KIRJASTOJÄRJESTELMÄÄN: PRETTYLIB-KIRJASTOJÄRJESTELMÄN KÄYTTÖÖNOTTO JA KÄYTÖN OPASTUS

Costa Blanca Suomi-seuran kirjasto 2017

KORTISTOSTA KIRJASTOJÄRJESTELMÄÄN: PRETTYLIB-KIRJASTOJÄRJESTELMÄN KÄYTTÖÖNOTTO JA KÄYTÖN OPASTUS

Costa Blanca Suomi-seuran kirjasto 2017

Emilia Kurikkala
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Kirjasto- ja tietopalveluala
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä(t): Emilia Kurikkala

Opinnäytetyön nimi: Kortistosta kirjastojärjestelmään: PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöönotto ja käytön opastus, Costa Blanca Suomi-seuran kirjasto 2017

Työn ohjaaja: Ulla Virranniemi

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2018

Sivumäärä: 35 + 15

Opinnäytetyöni on toiminnallinen työ, joka käsittelee Espanjan Torreviejassa sijaitsevan pienen yhteisökirjaston siirtymistä käyttämään sähköistä kirjastojärjestelmää vanhanaikaisen kortistojärjestelmän sijaan. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Costa Blanca Suomi-seuran kirjasto. Opinnäytetyön aihe syntyi Costa Blanca Suomi-seuran tarpeesta saada kirjastoalan opiskelija auttamaan sähköiseen järjestelmään siirtymiseen liittyvissä asioissa. Tämän työn toiminnallinen osuus tehtiin ammattiharjoittelun aikana syksyllä 2017 Suomi-seuran kirjastossa.

Työn tavoitteena oli valmistaa Suomi-seuran kirjaston käyttöön räätälöity PrettyLib-kirjastojärjestelmän käytön opas ja suunnitella opastus järjestelmän käytöstä Suomi-seuran kirjaston työntekijöille. Tarve opastukselle oli suuri, koska kirjaston työntekijät ovat vapaaehtoistyötä tekeviä, eläkeikäisiä Suomi-seuran jäseniä, eikä heillä ole kirjastoalan koulutusta tai työkokemusta. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös oman ammatillisen osaamisen ja pedagogisten taitojen lisääminen ja tiedon syventäminen kirjastojärjestelmiin liittyen.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu kolmesta luvusta, joissa käsitellään kirjastojärjestelmiä ja niiden historiaa yleisesti, Costa Blanca Suomi-seuran kirjastossa käyttöön otettua PrettyLib-kirjastojärjestelmää sekä kirjaston toimintaympäristöä ja Suomi-seuran toimintaa. Tietoperustan lähteenä käytin pääosin verkosta löytyviä sähköisiä lähteitä, mutta löysin myös relevanttia aineistoa alan painetusta kirjallisuudesta. Kirjastojärjestelmien ja tietoteknisten ratkaisujen nopea ja jatkuva kehitys vaikeutti painetun lähdemateriaalin löytämistä, joten koin sähköiset lähteet ajantasaisuutensa vuoksi sopivimmiksi opinnäytetyön aihetta ajatellen. Aineistoa sain kerättyä myös ammattiharjoitteluni aikana käymistäni keskusteluista Costa Blanca Suomi-seuran kirjaston entisen kirjastovastaavan sekä muiden työntekijöiden kanssa. Sain kirjastolta myös hyödyllisiä sisäisiä lähteitä käyttöni, ja niiden avulla pääsin perehtymään järjestelmän hankintaan ja käyttöönottoon liittyviin asioihin tarkemmin.

Opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena syntyi erittäin positiivista palautetta toimeksiantajalta saanut räätälöity PrettyLib-kirjastojärjestelmän käytön opas. Niin ikään toiminnalliseen osuuteen kuuluva järjestelmän käytön opastus koettiin erittäin hyödyllisenä ja oikeastaan jopa elintärkeänä sähköiseen järjestelmään siirtymiseen liittyvässä prosessissa. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että pienenkin yhteisökirjaston siirtyminen käyttämään sähköistä järjestelmää vaatii aina ammattimaista työpanosta. Tätä opinnäytetyötä voidaan hyödyntää vastaavissa projekteissa, joissa pienet erikoiskirjastot harkitsevat siirtävänsä käyttämään sähköistä kirjastojärjestelmää.

Asiasanat: kirjastojärjestelmät, kortistot, erikoiskirjastot, oppaat, opastukset, modernisaatio

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree program in Library and Information Services

Author(s): Emilia Kurikkala

Title of thesis: From index file to library system: Introduction of PrettyLib library system and guidance of usage, The Finnish Association of Costa Blanca 2017

Supervisor(s): Ulla Virranniemi

Term and year when the thesis was submitted: spring 2018 Number of pages: 35 + 15

This thesis is a functional thesis, which considers the change-over to use the electrical library system instead of old-fashioned index file in small community library in Torrevieja, Spain. The commissioner of this thesis is the library of The Finnish Association of Costa Blanca. The subject of the thesis originated from the need of The Finnish Association of Costa Blanca to have a library student to help on the introduction of the new electrical library system. The functional section of this thesis was performed during a practical training period in The Finnish Associations library in autumn 2017.

The aim of the thesis was to make a customized guide of the PrettyLib library system for the library of the Finnish Association and to plan a guidance of usage of the library system for the employees of the library. The need for the guidance was huge, because the employees of the library are volunteers and pensionable aged members of the Finnish Association and they haven't got any education or work experience from library field. Other aim of the thesis was to improve my professional and pedagogical skills and to deepen my knowledge of library systems.

The theoretical background of this thesis consists of three chapters, which consider library systems and their history in general, the PrettyLib library system which was introduced in the library of the Finnish Association of Costa Blanca, the operational environment of the library and the functions of the Finnish Association of Costa Blanca. Source of the theoretical background was made up mainly of electrical sources from the internet, but I also used some printed material which was relevant. Because of the rapid development of library systems and information technology, it was quite hard to find accurate material in printing, so it was more appropriate to use electrical sources instead when considering the subject of this thesis. I also collected material from the conversations that I had with the responsible librarian and other employees of the library of the Finnish Association during my practical training period. The library also provided me some internal sources, which helped me to familiarize the acquisition and the introduction of the library system.

The output of the thesis was customized guide of the PrettyLib library system, which had extremely positive feedback from the commissioner. Also the usage guidance were a success and even a vital factor in the process of introducing the new, electrical library system. In conclusion, even when a small community library is introducing an electrical library system, it always requires a professional contribution. This thesis provides information to small special libraries, which are considering to adapt the change of introducing an electrical library system.

Keywords: library systems, index file, special libraries, guide, guidance, modernization

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KIRJASTOT JA KIRJASTOJÄRJESTELMÄT	8
2.1	Erilaisia kirjastojärjestelmiä	9
2.2	Kirjastojen vaatimuksia kirjastojärjestelmille	10
2.3	Kirjastojärjestelmien käyttöohjeistus ja käytön koulutus	11
3	PRETTYLIB -KIRJASTOJÄRJESTELMÄ	13
3.1	Yleistä järjestelmästä	13
3.2	Järjestelmän ominaisuudet ja toiminnot.....	15
3.3	Järjestelmän ylläpito ja asiakastuki	17
4	COSTA BLANCA SUOMI-SEURA.....	18
4.1	Suomi-seuran toiminta.....	18
4.2	Kirjaston esittely ja toimintaympäristö.....	19
4.3	Järjestelmän hankinta Suomi-seuran kirjastoon	20
4.4	Järjestelmän käyttöönotto.....	22
5	JÄRJESTELMÄN KÄYTTÖ JA KÄYTÖN OPASTUS.....	24
5.1	Järjestelmän käyttö	24
5.2	Tarve opastukselle ja oppaalle	25
5.3	Oppaan suunnittelu ja toteutus	27
5.4	Opastuksen suunnittelu ja toteutus	28
6	POHDINTA	31
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Nykypäivänä on harvinaista, ettei kirjastolla ole käytössään sähköistä kirjastojärjestelmää. Varovasti voidaan olettaa, että kirjastot, joilla järjestelmää ei käytössä ole, ovat pieniä yhteisökirjastoja tai erikoiskirjastoja, joiden toiminta on pienimuotoista. Sähköinen kirjastojärjestelmä tehostaa kuitenkin pienenkin kirjaston toimintaa ja helpottaa esimerkiksi kokoelman hallintaa, kuten tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimivan Costa Blanca Suomi-seuran kirjaston tapauksesta voidaan päätellä. Sähköisen kirjastojärjestelmän voidaan olettaa myös parantavan tarjottavien kirjastopalveluiden laatua. Costa Blanca Suomi-seura toimii Espanjan itärannikolla Torreviejan kaupungissa ja toimii lähinnä Espanjassa eläkepäiviään viettävien suomalaisten yhdistävänä tekijänä.

Tämän opinnäytetyön aiheena on PrettyLib-kirjastojärjestelmän käytön opastus ja räätälöidyn käyttöoppaan (liite 1) suunnittelu ja toteutus Costa Blanca Suomi-seuran kirjastolle. Suomi-seuran kirjasto päätti siirtyä toiminnassaan eteenpäin ja hankki sähköisen kirjastojärjestelmän vanhanaikaisen kortistojärjestelmän tilalle. Tavoitteena oli kirjastopalveluiden tuominen nykyaikaan, ja samalla parantaa Suomi-seuran tarjoamien kirjastopalveluiden laatua. Kirjastojärjestelmän käyttöönottoon ja henkilökunnan opastukseen Suomi-seura koki tarvitsevansa avuksi kirjastoalan opiskelijan, joka osaisi neuvoa ja opastaa järjestelmän käyttöön liittyvissä asioissa. Tästä tarpeesta syntyi ajatus toiminnallisen opinnäytetyön aiheesta ja räätälöidyn käyttöoppaan (liite 1) tekemisestä ammattiharjoittelun aikana suoritettavan käytön opastuksen tueksi.

Toiminnallinen opinnäytetyö on opinnäytetyötyyppi, joka eroaa käytännönläheisyytensä vuoksi perinteisemmästä tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä. Toiminnallisen opinnäytetyöstä tekee jokin konkreettinen ja yleensä työelämään vahvasti linkittyvä projekti tai tuotos, kuten tapahtuma, opas, käyttöohjeistus tai vaikkapa internet-sivut yritykselle. Opinnäytetyön aihe määrittelee pitkälti sen, onko opinnäytetyö tutkimuksellinen vai toiminnallinen. Toiminnallinen työ on vaihtoehto tutkimukselliselle työlle ja se tavoitteena on vastata sekä käytännöllisiin että teoreettisiin tarpeisiin. (Vilkka & Airaksinen 2003, 8–10.)

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostui kolmen kuukauden ammattiharjoittelun aikana tehdystä Suomi-seuran kirjastolle räätälöidystä PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöoppaasta sekä konkreettisesta työntekijöiden opastuksesta järjestelmän käytössä. Opinnäytetyön tavoitteena oli toimivan käyttöoppaan ja opastuksen suunnittelu ja toteutus. Ammattiharjoittelun aikana tehtiin

myös kokoelman luettelointi järjestelmään sekä muita sähköiseen järjestelmään siirtymiseen liittyviä toimenpiteitä. Ammattiharjoittelu suoritettiin syksyllä 2017 Espanjan Torre viejassa, ja se kesti kolme kuukautta. Ammattiharjoittelu sisältyy Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelman pakollisiin opintasuorituksiin.

Opinnäytetyössä kerrotaan prosesseista, joita työn toiminnallinen osuus piti sisällään sekä esitellään valmis opas (liite 1), joka on räätälöity Suomi-seuran kirjaston tarpeisiin PrettyLib-kirjastojärjestelmän oman käyttöoppaan pohjalta. Lisäksi käsitellään kirjastojärjestelmien historiaa lyhyesti sekä perehdytään erilaisten kirjastojärjestelmien tarpeeseen ja niiden käyttäjiin. Suomi-seuran kirjastolla käyttöön otettuun PrettyLib-kirjastojärjestelmään perehdytään tarkasti ja kerrotaan sen ominaisuuksista ja sopivuudesta pieneen yhteisökirjastoon. Lisäksi esitellään lyhyesti PrettyLib-kirjastojärjestelmän kehittäjä ja toimittaja PrettyBit Software Oy. Opinnäytetyössä on esitelty myös toimeksiantaja ja kirjaston toimintaympäristö, joka eroaa sijaintinsa vuoksi jonkin verran suomalaisten kirjastojen perinteisestä toimintaympäristöstä.

Toiminnallisen osion tuotoksena syntynyt räätälöity käyttöopas on selkokielineen ja näin ollen helpposti ymmärrettävissä. Selkokieliisyys tarkoittaa sellaista kieltä, joka on sisällöltään, rakenteeltaan ja sanastoltaan luettavampaa ja ymmärrettävämpää kuin yleiskieli. Selkokielelle ominaista on selkeä ulkoasu ja yksinkertaiset virkerakenteet. Selkokielisessä tekstissä aiheista puhutaan hyvin konkreettisella tasolla. Tekstissä saatetaan myös selittää sellaisia sanoja, joita yleiskielessä ei ole tapana selittää. Selkokieli on alun perin kehitetty kehitysvammaisia ihmisiä varten, mutta myöhemmin on huomattu, että myös vanhusväestö ja uussuomalaiset hyötyvät selkokielisestä aineistosta. (Kehitysvammaliitto 2015, viitattu 23.4.2018.)

2 KIRJASTOT JA KIRJASTOJÄRJESTELMÄT

Vielä 1970-luvulla kirjastoilla oli yleisesti käytössä korttiluettelojärjestelmä, jonka avulla kirjastojen kokoelmia ja lainaustoimintaa hallinnoitiin. 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alkupuolella alettiin kehittää ja ottaa käyttöön ensimmäisiä tietokoneella toimivia ohjelmistoja, joiden tarkoituksena oli automatisoida korttiluettelojärjestelmä. 1978–1979 kehitettiin pääkaupunkiseudulla ja Oulussa Suomen ensimmäiset kirjastojärjestelmät. Automatisoinnin seurauksena kirjastojen oli helpompi pitää kokoelmansa ajantasaisena pienemmällä työmäärällä, josta taas syntyi säästöjä työvoimakustannuksiin. 1980-luvun lopulla kirjastojärjestelmiin oli jo kehitetty niin sanottuja moduuleja, eli järjestelmän osia, joiden avulla järjestelmään oli saatu integroitua esimerkiksi kirjaston hallinnollisiin asioihin liittyviä toimintoja. Järjestelmien avulla voitiin tässä vaiheessa kehitystä hoitaa aika pitkälti kaikki kirjaston toimintoihin liittyvät asiat. Internetin kasvun seurauksena myös kirjastojärjestelmien tarjoajat lisäsivät järjestelmiinsä ominaisuuksia, jotka hyödyntävät internetiä. Tämä uudistus toi asiakkaiden käyttöön portaaleja, joissa voi itse hoitaa mm. lainojen uusimiset, varaukset ja omien tietojen muutokset. (Saarti & Tuomi 2012, 10–11; New World Encyclopedia 2014, viitattu 23.1.2018.)

Kirjastojen tietotekniikan kehitys voidaan jaotella kuuteen eri sukupolveen. Yksinkertaiset lainaussevalvontajärjestelmät ja rajoittuneet tiedonhakumahdollisuudet luovat näistä kaksi ensimmäistä sukupolvea. Integroidut kirjastojärjestelmät, sisäinen standardinmukaisuus, graafisen tekniikan kehittyminen sekä tietokannanhallinnan ja relaatiotietokantojen kehittyminen voidaan määrittää kuuluvaksi kolmanteen sukupolveen. Neljäs sukupolvi pitää sisällään sisäisen standardinmukaisuuden lisäksi myös ulkoisen standardinmukaisuuden, toimivat rajapinnat, käyttäjiä ohjaavan käyttöliittymän, modulaarisuuden ja internetin mukaan tulemisen asiakas-palvelinrakenteineen. Viidennen sukupolven kehitystyön aikana järjestelmien välinen tiedonsiirto sai alkunsa, jonka lisäksi kehitettiin kansainväliset sopimukset tiedontallennuksessa ja -siirrossa, digitaalisten kirjastojen räätälöinti, metadatan tallennusformaattien hallinta sekä käyttöliittymän ja taustajärjestelmien erottaminen. Järjestelmien välinen datan linkittäminen, avoin data ja lähdekoodi, käyttöoikeuksien ja pitkäaikaissäilytyksen hallinta, pilvipalvelut, sosiaalinen metadata ja semanttiset teknologiat muodostavat kehityksessä kuudennen sukupolven. Viime vuosikymmenten aikana kirjastojärjestelmä on siis kehittynyt yksinkertaisesta tiedonhallintajärjestelmästä monipuoliseksi palvelujärjestelmäksi, joka koostuu moduuleista, jotka pitävät sisällään kirjastotyössä tarvittavia toimintoja (Saarti & Tuomi 2012, 9–11.)

2.1 Erilaisia kirjastojärjestelmiä

Kirjaston toiminnan voidaan katsoa rakentuvan neljästä eri ydintekijästä, joista yksi on kirjastojärjestelmä. Kokoelma, osaaminen ja tilat ovat kolme muuta ydintekijää. Kirjaston käytössä olevan kirjastojärjestelmän avulla kirjaston kokoelma on henkilökunnan ja asiakkaiden käytettävissä sähköisesti ja mahdollisesti jopa verkossa. Järjestelmän ominaisuudet määräävät pitkälti sen, millaisia palveluita kirjasto voi asiakkailleen tarjota. Hyvä kirjastojärjestelmä on suorituskykyinen ja laadukas ja se tarjoaa merkittävää apua tiedonhakuihin niin kirjastossa käytettynä kuin etäkäytössäkin. Kirjastojärjestelmä tuo yhteen kirjaston aineistotietokannan ja lainauksenhallinnan. (Haavisto, Jokinen, & Ojala 2009, 3–5.)

Eri kirjastosektoreihin kuuluvat kirjastot tarvitsevat erilaisia järjestelmiä, joissa on erilaisia ominaisuuksia. Pääpiirteittäin järjestelmissä on kuitenkin oltava samat perustoiminnot. Karkeasti kirjastojärjestelmän eri toiminnot voidaan purkaa kolmeen eri osaan ja riippuen kirjaston tarpeista, kirjastojärjestelmään voidaan valita toiminnot, jotka hyödyttävät käyttäjänsä parhaiten. Ensimmäiseksi osaksi voidaan ajatella järjestelmän operatiiviset perustoiminnot, kuten lainauksenvalvonta, hankinta ja luettelointi. Toinen osa koostuu asiakkaiden asiointipalveluista ja kolmas vuorovaikutteisista palveluista. (Haavisto, Jokinen, & Ojala 2009, 5.) Minimissään kirjasto tarvitsee järjestelmäänsä operatiiviset palvelut. Esimerkiksi pieni yhteisökirjasto, kuten tämän opinnäytetyön kohteena oleva Costa Blanca Suomi-seuran kirjasto, pärjää ilman asiakkaiden asiointipalveluita tai vuorovaikutteisia palveluita, koska pääasiassa kirjaston perustoimintaan kuuluu vain lainauspalvelut.

Monet eri yritykset tarjoavat tietoteknisiä ratkaisuja kirjastoille (Breeding 2017, viitattu 4.4.2018). Kirjastojärjestelmien toimittajat toimivat sekä kansainvälisillä että maakohtaisilla markkinoilla. Isommat järjestelmätoimittajat hallitsevat kansainvälisiä markkinoita ja pienemmät toimittajat operoivat maakohtaisilla markkinoilla. Joissain tapauksissa maakohtaiset markkinat voivat jakautua vielä yleisten kirjastojen ja tieteellisten kirjastojen markkinoihin. Suomessa järjestelmätoimittajilla on kuitenkin yhteiset markkinat. Toki järjestelmätoimittajien markkinaosuuksiin vaikuttaa eri kirjastosektoreiden vaatimukset kirjastojärjestelmille. Tieteellisissä kirjastoissa vaaditaan syvempiä luettelointiominaisuuksia ja tiedonhakutyökaluja, kun taas yleisten kirjastojen vaatimuslistalla painavat lainauksenhallinta ja asiakkuudenhallinta. Tieteellisten kirjastojen tarjoamat palvelut ovat moninainen kuin yleisten kirjastojen tarjoamat. Yleiset kirjastot ovat usein tyytyväisiä kirjastojärjestelmään, joka tukee tehokasta ja joustavaa fyysisen kokoelman käyttöä (Breeding 2017, viitattu

4.4.2018). Useinkaan ei siis voida käyttää samaa järjestelmää sekä yleisessä että tieteellisessä kirjastossa niiden erilaisten tarpeiden vuoksi. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon erikoiskirjastot, joilla on myös erilaiset vaatimukset kirjastojärjestelmälle kuin tieteellisillä tai yleisillä kirjastoilla (Breeding 2017, viitattu 4.4.2018). Tästä syystä tarvitaan erilaisia kirjastojärjestelmiä ja erilaisia järjestelmätoimittajia. (Haavisto, Jokinen, & Ojala 2009, 6–7.)

2.2 Kirjastojen vaatimuksia kirjastojärjestelmille

Erilaiset kirjastot tarvitsevat erilaisia järjestelmiä. Asiakkaiden tarpeet, niiden tunnistaminen ja varmistaminen, ja käytössä olevan kirjastojärjestelmän sopivuus ja vastaavuus asiakkaiden tarpeisiin ovat lähtökohtana kirjastojärjestelmän valinnassa ja järjestelmäarkkitehtuurin luomisessa. (Saarti & Tuomi 2012, 17.) Nykyaikaiset kirjastojärjestelmät ovat erittäin monipuolisia. Niistä voidaan rakentaa eri moduulien, eli erilaisia toimintoja sisältävien osien, avulla todella monimutkaisia järjestelmiä, mutta tätä pitäisi välttää ja keskittyä moduuleihin eli järjestelmän osiin, jotka parhaiten sopivat kirjaston tarpeisiin. Järjestelmän hyödyllisyys sen käyttäjille kärsii, jos järjestelmä pitää sisällään paljon ylimääräisiä moduuleja, joita kirjasto ei käytä. (Saarti & Tuomi 2012, 21; Tonteri 2015, viitattu 25.1.2018.)

Yhtenä vaatimuksena toimivalle kirjastojärjestelmälle on yhdenmukaiset standardit tiedonkäsittelyn kaikilla eri tasoilla. Kirjastojärjestelmän tulee ”keskustella” muiden järjestelmien kanssa. Standardimukaiset rajapinnat mahdollistavat useiden eri tietokantojen ja järjestelmien yhteistyön, kuten esimerkiksi järjestelmän integraation kunnan laskutus- ja kassajärjestelmiin tai johonkin valtakunnalliseen palveluun. Integraatiolla tarkoitetaan tässä sitä, että järjestelmän toiminnot saadaan yhteensopiviksi muiden käytettävien järjestelmien kanssa ja näin taataan järjestelmien käytön sujuvuus. (Saarti & Tuomi 2012, 21; Tonteri 2015, viitattu 25.1.2018.)

Tulevaisuudessa kirjastojärjestelmät tulevat muuttumaan edelleen, vaikka kehitystä on ollut viime vuosikymmenen aikana havaittavissa jo runsaasti. Alati muuttuva teknologinen ympäristö tulee vaatimaan myös kirjastoilta kykyä uudistua ja pysyä kehityksessä mukana. Muutoksia tulee tapahtumaan niin alueellisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Kirjastojen yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi nousee huolehtiminen siitä, että alati kasvava järjestelmätoimittajien verkosto pitää huomiota oleellisissa asioissa kehittäessään kirjastojärjestelmiä. (Breeding 2017, 4.4.2018.)

2.3 Kirjastojärjestelmien käyttöohjeistus ja käytön koulutus

Eri järjestelmätoimittajien internetsivujen mukaan kaikki kirjastojärjestelmien toimittajat tarjoavat asiakkailleen myös koulutusta ja erilaisia oppaita tarjoamansa kirjastojärjestelmän käyttöön. Riippuen järjestelmän toimittajasta, koulutusta ja tukea kouluttautumiseen on saatavilla useissa eri muodoissa. Lähes kaikki tarjoavat asiakkaidensa käyttöön paperiversion käyttöoppaasta, jota päivitetään tarpeen mukaan, mutta joka ei kuitenkaan ole täysin ajantasainen. Esimerkiksi PrettyBit Software Oy, joka toimittaa tässä opinnäytetyössä käsiteltävää PrettyLib-kirjastojärjestelmää, päivittää paperista käyttöopastaan pääosin 2–3 vuoden välein (PrettyBit Software Oy 2016, 1). Osittain näitä oppaita on saatavilla myös järjestelmän toimittajien verkkosivuilta, josta asiakas voi ladata ja tulostaa ne itselleen käytettäväksi.

Käytönaikainen ohje tarjoaa paperista käyttöopasta tarkemmat ja ajantasaisemmat ohjeistukset järjestelmien eri ominaisuuksien ja toimintojen käyttöön. Käytönaikainen ohje tarkoittaa järjestelmään sisäänrakennettua systeemiä, joka ohjaa käyttäjää reaaliaikaisesti järjestelmän käytön aikana esimerkiksi erilaisten Ohje-painikkeiden ja infotekstien muodossa. Käytönaikainen ohje -toiminto kirjastojärjestelmässä mahdollistaa järjestelmän käyttäjän itseohjautuvuuden käytön opettelussa ja tukee harvemmin käytettyjen toimintojen käytettävyyttä muistuttamalla ja opastamalla käyttäjää reaaliajassa. Esimerkiksi PrettyLib-kirjastojärjestelmän kaikissa versioissa on käytössä käytönaikainen ohje. Järjestelmän käytönaikainen ohje on yksityiskohtaisempi kuin paperiversiona saatava opas ja se sisältää tarkemmat kuvaukset ohjelmiston eri toiminnoista. Ohjeessa selitetään vaiheisiin purettuna toiminnon käyttäminen sekä tarjotaan huomautuksia ja vinkkejä toiminnon ominaisuuksista ja niiden tehokkaasta hyödyntämisestä. Käytönaikainen ohje opastaa myös tyypillisten ongelmien kanssa toimimiseen ja tarjoaa ratkaisuja niiden selvittämiseen. Käytönaikaisia ohjeita on myös mahdollista tulostaa. Käytönaikaiset ohjeet pyritään pitämään ajantasaisina kaikissa PrettyLib-kirjastojärjestelmän versioissa. (PrettyBit Software Oy 2016, 2–3.)

Tutkimalla eri järjestelmätoimittajien internetsivuja selviää, että järjestelmätoimittajien tarjoamia koulutuksia toteutetaan toimittajien omissa tai muissa heidän määrittelemissään tiloissa tai vaihtoehtoisesti kirjaston tiloissa. Toimittajilla työskentelee kouluttajia, jotka räätälöivät koulutukset järjestelmän käyttäjien tarpeiden mukaisesti. Yleensä koulutukset ovat järjestelmän käyttäjälle maksuttomia tai kuuluvat kirjastojärjestelmän hankinnan kustannuksiin. Järjestelmätoimittajien internetsivuilta selvisi, että nykyään useat järjestelmätoimittajat tarjoavat koulutusta myös verkon välityksellä joko reaaliaikaisina webinaareina tai verkkosivuilleen ladattuina online tutoriaaleina.

PrettyLib-kirjastojärjestelmään on saatavilla koulutusta joko omassa kirjastossa järjestettynä tai muussa sovitussa koulutuspaikassa PrettyBit Software Oy:n kouluttajan järjestämänä. Koulutuksia järjestetään avoimina koulutuksina, joihin voi ilmoittautua vapaasti, tai erikseen sovittuina kirjasto-kohtaisina koulutuksina. (PrettyBit Software Oy 2018, viitattu 26.1.2018.) Toinen suomalaislähtöinen kirjastojärjestelmien toimittaja Axiell tarjoaa koulutuksia sekä verkossa että kirjastoissa (Axiell Group AB 2017, viitattu 26.1.2018).

3 PRETTYLIB-KIRJASTOJÄRJESTELMÄ

PrettyLib-kirjastojärjestelmä on alun perin itsenäisenä yrityksenä toiminut PrettyBit Software Oy:n kehittämä kotimainen kirjastojärjestelmä. PrettyBit Software Oy on vuodesta 1987 saakka toiminut kemikaalihallinta- ja tietopalveluohjelmistoja kehittävä ja toimittava yritys. Yrityksen asiakaskuntaan kuuluvat kirjastojen lisäksi erilaiset virastot ja laitokset, oppilaitokset ja koulut, puolustushallinto, valtion keskushallinto sekä monet järjestöt ja yhteisöt. PrettyBit Software Oy:n kotipaikka on Tampere, jossa heidän toimistonsa sijaitsee. (PrettyBit Software Oy 2017c, viitattu 24.5.2017.)

PrettyBit Software Oy vastaa itse alusta alkaen tuotteidensa suunnittelusta, valmistuksesta, koulutuksesta, myynnistä sekä käytännön tuesta. Sen kehittämät kirjasto- ja lehtijärjestelmät kuuluvat Suomen suosituimpiin. Yrityksen tietopalveluohjelmistojen tuoteperheeseen kuuluu PrettyLib-kirjastojärjestelmä, PrettyCirc -lehtijärjestelmä sekä näiden www-käyttöliittymä PrettyBitServer. (PrettyBit Software Oy 2017a, viitattu 24.5.2017.)

Open Library Solutions Finland Oy on ostanut PrettyBit Software Oy:n liiketoiminnan, henkilöstön sekä asiakassopimukset. Liiketoimintakauppa tehtiin 29.12.2017. Lisäksi PrettyBit Software Oy:n tuoteratkaisut PrettyLib, PrettyCirc ja PrettyBitServer siirtyivät Open Library Solutions Finland Oy:lle. Liiketoimintakauppa takaa nykyisten ja uusien asiakkaiden palvelun ja PrettyLib-kirjastojärjestelmän ylläpidon jatkuvuuden, koska PrettyBit Software Oy:n yrittäjä on tulevaisuudessa jäämässä pois työelämästä (Kirjastot.fi, viitattu 28.3.2018). Open Library Solutions Finland Oy kuuluu pohjoismaiseen konserniin Bibliotekenes IT-senter AS. Liiketoimintakaupan seurauksena järjestelmätuen yhteystiedot ja tukisivuston osoite tulevat muuttumaan, mutta asiakaspalvelu, käyttöpalvelut sekä ohjelmistojen ylläpito pysyvät ennallaan. (PrettyLib 2018, viitattu 17.1.2018.)

3.1 Yleistä järjestelmästä

PrettyLib-kirjastojärjestelmä on kotimainen ja sen kehitystyö on alkanut vuonna 1986. Järjestelmä on saanut Suomalaisen työn liiton Avainlippu-merkin. Kehitystyön alusta asti on tehty yhteistyötä järjestelmän käyttäjien kanssa. Järjestelmä on käytössä sadoissa kirjastoissa ja käyttäjiä sillä on

monipuolisesti eri kirjastosektoreilta. Pääosin asiakaskunta koostuu oppilaitosten ja koulujen kirjastoista, virasto-, laitos- ja yrityskirjastoista sekä erilaisten yhteisöjen kirjastoista. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

PrettyLib-kirjastojärjestelmän avulla voidaan hallita monipuolisesti erilaisia aineistoja, joita kirjastoissa ja tietopalveluissa käsitellään. PrettyBit Software Oy:n tarjoaman käyttöoppaan mukaan kirjastoa ylläpitävä ammattihenkilö, kuten informaatikko tai kirjastonhoitaja, saa järjestelmästä itselleen tehokkaan ja helppokäyttöisen työkalun työtehtäviensä hoitamisen tueksi. Ohjelmistoon kuuluu henkilökunnan käyttöön tarkoitetun käyttöliittymän lisäksi asiakkaita varten suunniteltu erillinen käyttöliittymä sekä mahdollisuus liittää mukaan itsepalvelukäyttöiseen lainauspääätteeseen kuuluva käyttöliittymä. PrettyLib-kirjastojärjestelmään on liitettävissä myös verkkokirjaston hallinnointiin tarkoitettu www-selaimessa toimiva käyttöliittymä, joka mahdollistaa järjestelmän käytön sekä internetin että intranetin kautta. (PrettyBit Software Oy 2016, 1.)

PrettyBit Software Oy painottaa toimintaansa erityisesti kirjasto- ja tietopalveluohjelmistojen kehitysohjelmaan. Sen kehittämien ohjelmistojen tuotekehitys tulee siis jatkumaan tulevaisuudessakin. PrettyLib-kirjastojärjestelmä toimii Windows -ympäristössä, sen käyttöliittymä on standardien mukainen, ja siitä on tehty käyttäjäläheinen ja selkeä. Järjestelmän kieleksi voidaan valita suomen lisäksi ruotsi tai englanti. Järjestelmän päänäytölle on koottu monipuolisesti eri toimintoja. Päänäyttö palvelee käyttäjiänsä tiedonhauissa sekä näyttää muun muassa nimeke-, nide- ja saataavuustiedot. Tavoitteena on ollut tehdä päänäytöstä mahdollisimman informatiivinen. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

PrettyLib-kirjastojärjestelmää käytetään sadoissa kirjastoissa ja alusta asti on hyödynnetty käyttäjien kokemuksia järjestelmästä sitä kehitettäessä. Tämän kehitysyhteistyön ansiosta järjestelmän kehittämisessä on otettu huomioon usean erilaisen kirjaston tarpeet. PrettyBit Software Oy on toiminut kirjasto- ja tietopalveluohjelmistojen kehittäjänä pitkään ja kirjastojärjestelmän ominaisuuksien ja toimintojen suunnittelussa on käytetty hyväksi vuosien aikana saatu kokemus alalta. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

3.2 Järjestelmän ominaisuudet ja toiminnot

Järjestelmän perusversioon kuuluvat olennaisimmat toiminnot ovat erilaiset luettelointitoiminnot, tiedonhaut sekä monet erilaiset tulosteet. Perusversiosta löytyy myös suora linkki tuotetukeen, jonka järjestelmän valmistaja tarjoaa. Ohjelmistosta löytyy myös satoja erilaisia asetuksia, joita hyödyntämällä käyttäjä saa muokattua ohjelmistoa siten, että se vastaa parhaiten kyseisen käyttäjän tarpeita. Opastusta ja ohjeita järjestelmän käyttöön on saatavilla 2–3 vuoden välein päivitettävänä paperisena printtiversiona sekä järjestelmästä löytyvänä käytön aikaisena opastuksena, joka on aina ajantasainen. (PrettyBit Software Oy 2016, 1–4.)

Perusversioon on liitettävissä erilaisia lisätoimintoja, joita ovat lainaustenvälitys, kaukopalvelu, kustannusseuranta, hankinta sekä www-palvelin. Näiden lisäksi saatavilla on lisätoimipiste-toiminto, joka mahdollistaa saman tietokannan käyttämisen useassa eri toimipisteessä. Kyseisen toiminnon avulla voidaan myös rajata tiettyjä toimintoja tiettyjen toimipisteiden käytettäväksi. Nämä lisätoiminnot ovat erikseen hankittavissa perusversion yhteyteen, eikä niitä kaikkia ole pakko ottaa käyttöön. (PrettyBit Software Oy 2016, 4–6.)

PrettyLib-kirjastojärjestelmästä löytyvät kaikki kirjastojärjestelmältä vaadittavat perustoiminnot. Näitä toimintoja ovat esimerkiksi aineiston tallentaminen, tulosteitten ja raporttien kerääminen, lainaustoiminnot sekä mahdollisuus liittää järjestelmään www-käyttöliittymä. Järjestelmä mahdollistaa myös aineiston siirron aiemmin käytetystä järjestelmästä suurimmassa osassa tapauksista. Siirron voi suorittaa itse, jos ammattitaitoa ja aikaa löytyy, mutta PrettyBit Software tarjoaa asiakkailleen tuntiveloituksellista aineiston siirtopalvelua. Järjestelmällä ei ole mitään erikoisia laitteistovaatimuksia vaan se on 32-bittinen Windows-ohjelmisto. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

Aineiston tietojen tallentaminen onnistuu yli 30 eri aineistotyyppin avulla. Kirjojen, lehtien ja muiden niin sanotun perusaineiston lisäksi aineistotyypeistä löytyvät esimerkiksi direktiivit, opinnäytetyöt ja piirtoheitinkalvot. Tietokantaan tallennettua aineistoa voidaan käyttää useassa eri toimipisteessä esimerkiksi siten, että kunnan pää- ja sivukirjastoilla on yksi yhteinen tietokanta käytössään. Rajausten avulla voi kohdentaa esimerkiksi tiedonhakuja tietyn toimipisteen aineistoon tai tehdä haut koko aineistoon kerralla. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

Luettelointiominaisuuksissa on otettu huomioon vaihtuvamittaiset kentät, joka mahdollistaa sen, että tila ei lopu kesken, mikä on usein ongelmana kiinteämittaisia luettelointikenttiä käyttävissä järjestelmissä. Luettelointipohjaan voi valita tarvittavat kentät, jolloin luettelointipohjan tietosisältö on sopiva juuri siihen kirjastoon, jossa järjestelmää käytetään. Järjestelmä tukee kopioluettelointia z39.50-yhteensopivista tietokannoista, joita ovat esimerkiksi Helsingin yliopiston ylläpitämät FEN-NICA- JA MANDA-tietokannat sekä Yhdysvaltain kongressin kirjaston tietokanta. Käytettävissä olevia z39.50-yhteensopivia tietokantoja on olemassa satoja. PrettyLib-kirjastojärjestelmä tallentaa luettelointitiedot MARC-formaatissa, joka mahdollistaa tietojen yhteensopivuuden kaikkien MARC-formaattia käyttävien järjestelmien kanssa. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

Järjestelmä mahdollistaa tiedonhauit monipuolisesti hyödyntäen kaikkia luetteloinnissa käytettyjä kenttiä. Tiedonhakuihin voi tehdä rajauksia myös muun muassa aineistotyyppin, julkaisuvuoden tai luettelointiajan perusteella. Järjestelmä tukee tiedonhauissa sanojen katkaisua sekä alku- että loppupäästä, lisäksi käytössä on Boolean operaattorit JA, TAI ja EI. Tietokantaan tallennetun aineiston koko ei vaikuta tiedonhakujen nopeuteen. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

Ohjelmisto tarjoaa käyttäjälleen mahdollisuuden erilaisten tulosteiden saantiin. Esimerkiksi erilaisia tilastoja, uutuusluetteloita ja asiakastietoja on mahdollista tulostaa ulos järjestelmästä. Edellä mainittujen lisäksi saatavilla on paljon muita kirjastotyön kannalta hyödyllisiä tulosteita. Tulostusasetuksia on monipuolisesti ja käytettävissä on esimerkiksi tulostuskohtainen aakkostus. Sopivat tulostusasetukset voi tallentaa järjestelmään myöhempää käyttöä varten ja ne saa käyttöön valitsemalla tallennetun tulostusprofiilin. Järjestelmästä saa tulostettua asetuksia ja listausten liitteitä muokkaamalla esimerkiksi valmiin bibliografian. Tulosteita voi tuottaa myös HTML- ja RTF-dokumenteiksi eri käyttötarkoituksia varten. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

Lainautenvalvontatoiminnoilla pystytään hallinnoimaan lainauksia, laina-aikoja, palautuksia, asiakastietoja, nimekkeen lainaustietoja, erääntyneitä lainoja, lainaustilastoja sekä yliaikamaksuja. Lainautenvalvontaan voidaan myös liittää tekstiviestipalvelu, josta tehdään sopimus PrettyBit Software Oy:n kanssa eikä siihen tarvita yhteistyötä teleoperaattorin kanssa. Ohjelmistoon on myös liitettävissä lainausautomaatti, joka mahdollistaa täydellisen itsepalvelutoiminnan. Automaatin käyttöönotto vaatii erillisen lainausautomaattilaitteen, joita PrettyLib-kirjastojärjestelmän yhteydessä käytettäväksi toimittaa Mikroväylä Oy Jyväskylästä. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

PrettyLib-kirjastojärjestelmän toimintoihin kuuluvat myös hankintatoiminnot sekä kustannusten seuranta. Järjestelmän kautta hoituvat tilausten tallentaminen ja lähettäminen sekä tilausten seuranta ja saapumiseen liittyvät toimenpiteet. Järjestelmä mahdollistaa myös hankintaehdotusten tallentamisen luettelomuotoon. Kustannusseurannan avulla määrärahojen käytön koordinointi onnistuu esimerkiksi toimipaikkakohtaisesti ja seuranta tarjoaa erilaisia yhteenvetoja kustannuksista eriteltynä halutulla tavalla, esimerkiksi hyllyluokittain tai niteittäin. Kustannusseurannan tilastoinneissa voidaan käyttää myös aikarajausta, jolloin voidaan valita haluttu tilasto, vaikka kuukausittain tai useammasta vuodesta kerrallaan. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

PrettyLib-kirjastojärjestelmä sisältää myös vuositilaston, inventaariotoiminnon sekä ylläpitotoiminnon. Vuositilasto tarjoaa kuukausikohtaiset lainaus-, hankinta-, poisto- ja luettelointitilastot. Inventaarion tekeminen helpottuu käyttämällä järjestelmän inventaariotoimintoa, jota helpottaa mahdollisuus käyttää apuna langatonta viivakoodinlukulaitetta. Erilaiset ylläpitotoiminnot mahdollistavat luokitusten, asiasanojen, sarjojen, kustantajien, hyllyluokkien, avainsanojen ja sijaintipaikkojen ylläpidon. Näiden toimintojen avulla voidaan esimerkiksi muuttaa tai korjata asiasanoja koko tietokannasta. (PrettyBit Software Oy 2015, viitattu 24.5.2017.)

3.3 Järjestelmän ylläpito ja asiakastuki

Järjestelmän hankinnan yhteydessä asiakkaalle kuuluu puolen vuoden ylläpitopalvelu, jonka jälkeen ylläpitotoiminnot muuttuvat maksullisiksi ja ovat voimassa yhden vuoden kerrallaan. Tarjottaviin ylläpitopalveluihin kuuluu neuvonta ja tuki puhelimen ja sähköpostin välityksellä sekä päivitysten asentaminen www-sivujen kautta. Ilman voimassa olevaa ylläpitosopimusta ohjelmiston päivityttäminen ei onnistu. Päivitykset järjestelmän käyttäjän tulee hakea ja asentaa itse. (PrettyLib/PrettyCirc Wiki 2016, viitattu 25.1.2018.)

”Toimittaja suorittaa ylläpitoa vain ohjelman ylläpitopalveluun kuuluville asiakkaille kulloinkin voimassa olevien ehtojensa ja veloituserusteidensa mukaisesti” (PrettyBit Software Oy 2016, ii). Costa Blanca Suomi-seuran kirjaston tapauksessa sovellusvuokrauksena tapahtuvaan järjestelmän hankintaan sisältyy koko vuokrausajan kestävä ylläpito, joka koostuu puhelin- ja sähköpostituesta sekä päivitysten saatavilla olostä (PrettyBit Software Oy/Pauli Porkka 2016). Liiketoimintakaupan seurauksena tapahtuvat muutokset eivät koske asiakastuki- eikä ylläpitopalveluita, vaan ne säilyvät ennallaan (PrettyLib 2018, viitattu 17.1.2018).

4 COSTA BLANCA SUOMI-SEURA

Opinnäytetyön toimeksiantajaksi valikoitui Costa Blanca Suomi-seuran kirjasto (Asociación Finlandsa Costa Blanca). Opinnäytetyön toiminnallinen osa, räätälöidyn oppaan tekeminen ja opastuksen suunnittelu ja toteutus, liittyy ammattiharjoitteluun, joka suoritettiin Suomi-seuran kirjastossa syksyllä 2017, joten heidän valitseminen toimeksiantajaksi oli luontevaa. Opinnäytetyön tekeminen ammattiharjoitteluun liittyen tuki PrettyLib-kirjastojärjestelmään perehtymisessä ennen harjoittelua ja valmistautumaan harjoittelun aikana suoritettaviin työtehtäviin, kuten järjestelmän käyttöönottoon, käytön opastamiseen, luettelointiin sekä muihin järjestelmän avulla suoritettaviin kirjaston perustyötehtäviin. Lisäksi järjestelmän käyttäminen harjoittelussa auttoi koostamaan oppaan järjestelmän käytöstä Suomi-seuran kirjaston käyttöön. Opas on räätälöity pelkästään Suomi-seuran kirjaston tarpeita ja kirjaston työntekijöitä ajatellen. Ammattiharjoittelun päätyötehtävä oli henkilökunnan opastus järjestelmän käytössä. Muita isoja kokonaisuuksia harjoittelussa olivat kokoelman luettelointi ja järjestelmän käyttöön siirtymisen suunnittelu ja toteutus.

4.1 Suomi-seuran toiminta

Costa Blanca Suomi-seuran toimisto sijaitsee Torreviejan kaupungissa Espanjassa. Torrevieja sijaitsee Costa Blancalla Kaakkois-Espanjassa noin 50 kilometriä Alicanten kaupungista etelään (Torrevieja.fi 2014, viitattu 16.5.2017). Seuran toiminta-alueeseen kuuluu Costa Blanca sekä sen lähialueet. Seuran toiminnan tarkoituksena on tehdä Espanjaa, sen kulttuuria ja tapoja tunnetuksi jäsenilleen sekä toimia yhdistävänä tekijänä Suomen ja Espanjan välisissä ystävyys- ja kulttuurisuhteissa. Toiminnallaan seura pyrkii tukemaan Costa Blancan alueella asuvien suomalaisten elämää erilaisen kulttuurin keskellä sekä tuomaan palan suomalaisuutta espanjalaistuneiden suomalaisten elämään. Seura mahdollistaa mm. suomalaisten juhlapyhien viettämisen Torreviejassa. Seuran toimintaa ohjaa hallitus, johon kuuluu puheenjohtajan lisäksi viisi jäsentä sekä kolme varajäsentä. (Costa Blanca Suomi-seura 2017c, viitattu 16.5.2017.)

Suomi-seuran toimitilat sijaitsevat Torreviejassa, osoitteessa Calle Suecia 10. Seura tarjoaa jäsenilleen erilaista kerhotoimintaa, kielikursseja, matkoja ja retkiä, opas- ja tulkkipalveluita, Uusi Costa Blanca -lehden sekä järjestää juhlia ja muita tilaisuuksia. Suomi-seuran tiloissa on kahvila, kirjasto, neuvotteluhuone sekä infrapunasauna ja suihkutilat. Tiloissa on myös jäsenille maksuton wi-fi -

verkkoyhteys sekä kirjastossa mahdollisuus käyttää tietokonetta. Seuran palvelut on pääosin tarjottu ainoastaan seuran jäsenille, kuten esimerkiksi kirjaston palvelut. (Costa Blanca Suomi-seura 2017b, viitattu 16.5.2017.)

4.2 Kirjaston esittely ja toimintaympäristö

Suomi-seuran kirjasto sijaitsee seuran toimiston ja kahvilan kanssa samoissa tiloissa. Jäsenet voivat lainata aineistoa kirjastosta voimassa olevalla Suomi-seuran jäsenkortilla. Kirjaston aineisto koostuu kirjoista, äänikirjoista sekä DVD-elokuvista. Kokoelmassa on tällä hetkellä yli 3500 kirjaa sekä laaja valikoima elokuvia ja äänikirjoja (Costa Blanca Suomi-seura 2017d, viitattu 16.5.2017). Kirjaston kokoelma kasvaa lähinnä jäseniltä ja Torreviejassa lomailevilta suomalaisilta saatavien lahjoitusten avulla, mutta joitain kysyttyjä uutuuskirjoja hankitaan ajoittain myös Suomi-seuran toimesta, pääosin kerran tai kahdesti vuodessa. Lisäksi Suomen Suomi-seura lahjoittaa vuosittain pienen määrän kirjoja kirjaston kokoelmaan. (Costa Blanca Suomi-seura 2017a, viitattu 16.5.2017.)

Kirjasto on auki talvikaudella, syyskuusta kesäkuuhun, maanantaista torstaihin klo 10–14 ja perjantaisin klo 14–18. Aukiolopäivät määräytyvät seuran toimiston ja kahvilan aukiolopäivien mukaan. Kesäkaudella kirjasto on auki vain yhtenä päivänä viikossa muutaman tunnin ajan. Kirjastolla toimii kirjastovastaava ja sitä hoitavat Suomi-seuran jäsenet vapaaehtoistyönä. Kirjaston henkilökunta huolehtii ajanvarauksista asiakastietokoneelle sekä antaa käyttäjätunnukset langattoman verkon käyttöä varten. (Costa Blanca Suomi-seura 2017a, viitattu 16.5.2017.) Kirjaston asiakaskunta koostuu Suomi-seuran jäsenistä ja asiakaskunnan, niin kuin koko seurankin, ikärakenne koostuu pääosin eläkeikäisistä, mutta joukkoon mahtuu myös joitain työikäisiä suomalaisia. Torreviejassa ei juurikaan ole suomalaisia lapsia ja lapsiperheitä, ja tämä näkyy esimerkiksi kirjaston kokoelmassa siten, että lasten- ja nuortenkirjallisuutta kokoelmasta ei juurikaan löydy.

Kirjastossa otettiin käyttöön PrettyLib-kirjastojärjestelmä vuoden 2017 syksyllä. Järjestelmän käyttöönotto vie kirjaston toiminnan nykyaikaisemmalle tasolle sekä auttaa kirjaston henkilökuntaa hallinnoimaan kokoelmaa ja toimintaansa paremmin. (Costa Blanca Suomi-seura 2017a, viitattu 16.5.2017.) Kirjastolla ei ole aiemmin ollut käytössä sähköistä järjestelmää, joten siirtyminen manuaalisesta järjestelmästä PrettyLib-kirjastojärjestelmään helpottaa kirjaston toimintaa ja henkilökunnan työtä monin tavoin. Vanhanaikainen kortistojärjestelmä oli hidas asiakaspalvelutilanteissa ja työläs ylläpitää eikä sen ajantasaisuudesta voinut olla varma.

4.3 Järjestelmän hankinta Suomi-seuran kirjastoon

Vuoden 2016 aikana silloinen Suomi-seuran kirjaston kirjastovastaava alkoi kehittää ajatusta kirjaston toimintojen siirtämisestä nykyaikaan. Kokoelma oli kasvanut edellisten vuosien aikana ja Suomi-seuran uudet tilat mahdollistivat suuremman kokoelman ylläpitämisen. Ajatus kirjastojärjestelmän hankkimisesta ja kokoelman siirtämisestä sähköiseen järjestelmään, aiemman vanhan aikaisen kortistojärjestelmän sijaan, tuntui ajankohtaiselta ja toteutettavissa olevalta visioltä. Syksyllä 2016 alkoi kirjastovastaava kahden avustajan kanssa koekäyttää muutamaa erilaista kirjastojärjestelmää, Suomi-seuran kirjaston tarpeet huomioon ottaen. Toinen avustajista toimi lähinnä tietoteknisenä asiantuntijana. (Lehmusto, keskustelu 20.10.2017.)

Kokeilussa oli kaksi kirjastojärjestelmää, Koha ja PrettyLib. Lisäksi kokeiluun otettiin MLInvoice -laskutusohjelmisto, joka on ilmainen avoimen lähdekoodin ohjelmisto. Tarkoituksena oli kokeilla, taipuuko MLInvoice kirjastokäyttöön muokattavuutensa ansiosta. Tavoitteena oli löytää kirjastojärjestelmä, joka olisi toimintoiltaan tarpeeksi helppokäyttöinen, mielellään suomenkielinen sekä mahdollisesti muokattavissa Suomi-seuran kirjaston tarpeisiin sopivaksi. Lisäksi vaatimuksena oli järjestelmän edullisuus niin hankintahinnaltaan kuin käyttökustannuksiltaan. (Lehmusto, keskustelu 20.10.2017; Maijala, E. 2017, viitattu 21.3.2018.)

Kirjastojärjestelmiin tutustumisen ja niiden koekäytön jälkeen kirjastovastaava avustajineen tuli siihen lopputulokseen, että PrettyLib-kirjastojärjestelmä soveltuu parhaiten Suomi-seuran kirjaston käyttöön. MLInvoice-ohjelmisto, muokattavuudestaan huolimatta, ei taipunut kirjastojärjestelmäksi. Ohjelmisto on alun perin suunniteltu laskutusohjelmistoksi. Vaikka se hyödyntää avointa lähdekoodia ja on näin kaikkien käyttäjiensä muokattavissa, siitä ei saatu toimivaa kirjastojärjestelmää Suomi-seuran käyttöön. Ohjelmisto otettiin kokeiluun pääasiassa sen maksuttomuuden vuoksi. (Lehmusto, Rantanen, & Vuorenpää 2017.)

Koha:n kohdalla todettiin, että se soveltuu paremmin isompien kirjastojen työkaluksi ja vaatisi käyttäjiltään kokemusta kirjastoalalta ja järjestelmistä ylipäättään. Lisäksi Koha koettiin vaikeaksi käyttää, eikä järjestelmälle ole tarjolla samanlaista asiakastukea kuin esimerkiksi PrettyLib:lle on. Koha:n asiakastuki perustuu Koha-Suomi Oy:n toimintaan, joka tarjoaa järjestelmän käyttäjille ylläpito- ja kehittämispalveluita (Koha-Suomi 2018, viitattu 23.1.2018). Se, että asiakastukea ei konkreettisesti ollut tarjolla, koettiin merkittäväksi puutteeksi, koska Suomi-seuran kirjasto toimii vapaa-

ehtoisvoimin eikä työntekijöillä ole koulutusta tai ammattitaitoa kirjastoalalta eikä näin ollen kokemusta kirjastojärjestelmien käytöstä. Vaikka Koha on ns. ilmainen kirjastojärjestelmä, katsoivat kirjastojärjestelmien kokeilijat kaikin puolin järkevämmäksi valita kirjaston käyttöön PrettyLib-kirjastojärjestelmän sovellusvuokrauksena. PrettyLib-kirjastojärjestelmä on ominaisuuksiltaan ja muokattavissa olevilta toiminnoiltaan riittävän selkeä ja helppokäyttöinen Suomi-seuran kirjaston tarpeisiin, jonka lisäksi järjestelmän toimittaja tarjoaa riittävät ohjeistukset sekä asiakastuen järjestelmän vuokraajalle. (Lehmusto, Rantanen, & Vuorenpää 2017.)

Sovellusvuokrauksena PrettyBit Software Oy:ltä tehtävään kirjastojärjestelmän hankintaan kuuluu PrettyLib 4-kirjastojärjestelmän käyttö sekä tietokannan ylläpito PrettyBit Software Oy:n palvelimella. Lisäksi Suomi-seuran kirjastolla on optio www-liittymän (PrettyBit Server) käyttöönottoon ja ylläpitoon. Suomi-seuran kirjastolle räätälöidyn PrettyLib 4-kirjastojärjestelmäpaketin ominaisuudet ovat ohjelmiston perusversion lisäksi lainaustoiminnot, käyttö yhdessä toimipisteessä sekä yksi käytettävissä oleva tietokanta. Lisäksi järjestelmä tukee kopioluettelointia. Ohjelmistojen päivitykset kuuluvat sovellusvuokrauksessa mukana olevaan ylläpitopalveluun. (PrettyBit Software Oy/Pauli Porkka 2016.)

Ennen kirjastojärjestelmän hankkimista, kirjastovastaavan avustajineen täytyi tehdä Costa Blanca Suomi-seuran hallitukselle hankintaesitys järjestelmästä perusteluineen ja alustavine kustannuslaskelmineen. Hankintaehdotuksessa käsiteltiin myös kirjastojärjestelmän vaatiman tietoteknisen laitteiston hankinta. Kirjastolla oli olemassa lahjoituksena saatu kannettava tietokone, mutta toiveena oli saada toinen, uudempi tietokone kirjastojärjestelmän käyttöä varten. Kahden tietokoneen avulla voitaisiin samanaikaisesti hoitaa lainaustoimintaa ja muuta asiakaspalvelua toisella koneella, toisen koneen ollessa käytössä kokoelmatyöhön liittyvässä toiminnassa, kuten luetteloinnissa. (Lehmusto, Rantanen, & Vuorenpää 2017.) Costa Blanca Suomi-seuran hallitus hyväksyi hankintaesityksen. Keväällä 2017 kirjastoon hankittiin PrettyLib-kirjastojärjestelmä, ja syksyllä 2017 uusi tietokone tukemaan järjestelmän käyttöönottoa ja myöhemmin tehostamaan järjestelmän käyttöä. Myönteisen päätöksen hankintaesitykseen saatuaan, kirjastovastaava, yhdessä Suomi-seuran opiskelijakoordinaattorin kanssa, alkoi etsiä kirjastoalan opiskelijaa avuksi PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöönottoon. (Lehmusto, keskustelu 20.10.2017.)

4.4 Järjestelmän käyttöönotto

Suomi-seuran kirjasto sai PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöönsä loppukeväästä 2017, juuri ennen kuin seuran toiminta jäi kesätauolle. Ohjelma asennettiin kirjaston käytössä olevalle tietokoneelle paikallisen tietoteknisiä palveluita tarjoavan yrityksen avulla. (Lehmusto, keskustelu 20.10.2017.) Syyskuussa 2017, kirjaston aloittaessa syys toimintakautensa, edessä oli järjestelmän käyttöön siirtymisen suunnittelu ja valmistelutyöt, kokoelman luettelointi järjestelmään sekä asiakastietokannan luominen. Lisäksi kirjaston henkilökunnan kouluttaminen ja opastaminen järjestelmän käyttöön tapahtui syksyn aikana.

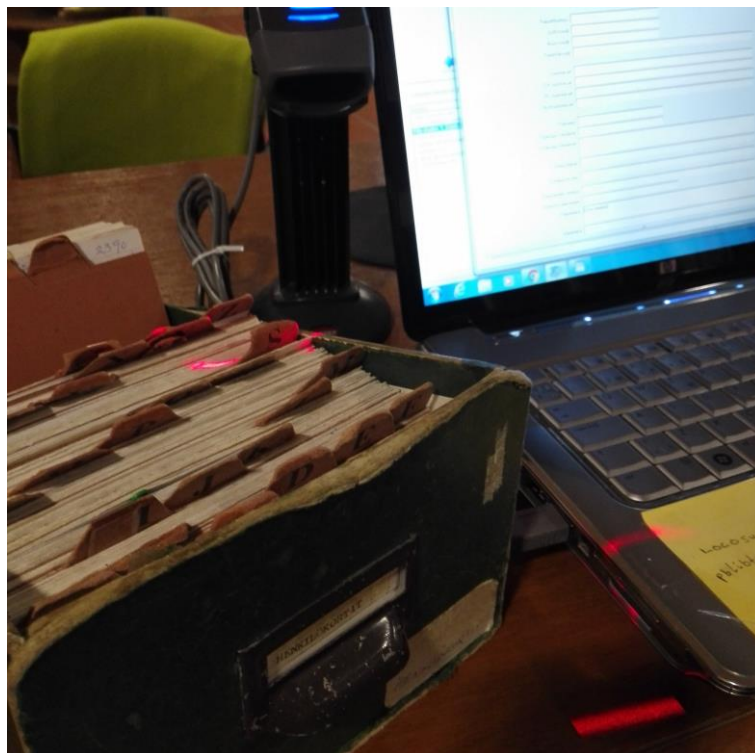
Ammattiharjoittelun alussa työtehtäviin kuului ihan ensimmäisenä suunnitella konkreettisia toimia, joita järjestelmään siirtyminen vaati. Suunnittelun lisäksi valmistelin ja toteutin aika pitkälti järjestelmän käyttöönoton ja kokoelman luetteloinnin kokonaisuudessaan. Koska kirjaston sulkeminen järjestelmän käyttöönoton ajaksi oli mahdotonta, suunnitelmassa tuli ottaa huomioon sujuva siirtymisen kortistojärjestelmästä sähköiseen samalla, kun asiakkaat käyttivät kirjaston lainauspalveluita. Mahdottomalta kuulostava tilanne saatiin kuitenkin toimimaan siten, että kortistojärjestelmän sovitin olevan käytössä niin kauan, kunnes kokoelman luettelointi ja asiakastietokannan luominen olisi saatu päätökseen. Asiakkaiden käydessä kirjastossa heiltä pyydettiin ajantasaiset yhteystiedot ja voimassa oleva Suomi-seuran jäsennumero. Nämä tiedot syötettiin asiakastietokantaan. Vanhasta kortistossa olevasta asiakasrekisteristä syötettiin myös asiakkaiden tietoja järjestelmään, ja niitä päivitettiin sitä mukaa, kun asiakkaat kävivät kirjastossa.

Luetteloinnin osalta järjestelmään siirtyminen sujui siten, että paikalla oleva kokoelma luuteloitiin aakkosjärjestyksessä ja lainassa olevat teokset sitä mukaa, kun niitä asiakkailta palautui. Luetteloinnin yhteydessä suoritettiin myös kokoelman karsintaa, ja vanhoja ja huonokuntoisia teoksia poistettiin ja laitettiin ns. poistomyyntihyllyyn. Ammattiharjoittelun keston ollessa rajallinen, täytyi luetteloinnissa keskittyä ainoastaan kirja-aineiston luettelointiin. Näin ollen DVD:t ja äänikirjat jäivät vielä toistaiseksi luetteloida järjestelmään ja niiden lainaus tapahtuu asiakkaan nimellä erilliseen lainausvihkoon. Lainaajia näille aineistotyypeille on määrällisesti melko vähän, joten manuaalinen lainaussysteemi ei aiheuta suuria ongelmia kirjaston toimintaan.

Luettelointiin liittyy olennaisena osana kirjoihin tulevien viivakoodi- ja selkätarrojen tulostus sekä kirjojen tarroitus. PrettyLib-kirjastojärjestelmään on saatavilla vakiomuotoisia tarra-arkkeja, joita saa tilattua järjestelmätoimittajalta. Suomi-seuran kirjastoon ei ollut aiemmin tilattu tarra-arkkeja,

joten kirjastovastaava tilasi niitä Suomesta, jotta luettelointityössä päästiin alkuun. Ennen tulostusta, viivakoodi- sekä selkätarrojen asetukset täytyi määritellä. Asetusten avulla tarroihin saa tulostettua viivakoodin lisäksi tarpeelliset tiedot, kuten kirjaston nimen, teoksen nimen ja tekijän, sekä muutettua fontin mallia ja kokoa. Asetukset voidaan tallentaa järjestelmään, jotta niitä ei tarvitse muuttaa joka kerta, kun tarroja alkaa tulostaa.

Siirtyminen järjestelmän käyttöön kokonaisuudessaan, eli lainauspalvelujen aloittaminen järjestelmän avulla, oli mahdollista, kun suurin piirtein koko kokoelma oli luetteloitu järjestelmään. Tässä vaiheessa kirjastoon hankittiin toinen kannettava tietokone hankintaesityksen mukaisesti. Luettelointia tehtiin edelleen, koska osa palautuvista kirjoista oli vielä luetteloimatta ja uusia lahjoituksia-kin kirjastolle tuli aika ajoin. Kahden koneen käyttäminen yhtä aikaa teki työstä sujuvaa, kun toisella koneella hoidettiin asiakaspalvelu ja toisella luettelointi. Konkreettisesti siirtyminen tapahtui siten, että asiakkaan palauttaessa lainoja ne poistettiin asiakkaan kortistossa olevalta lainauskortilta ja kortti arkistoitui. Asiakkaan lainatessa uusia teoksia, lainaus tapahtui järjestelmän avulla. Tällä tavalla saatiin asteittain siirrettyä lainaus- ja palautustoiminta pois kortistojärjestelmästä (kuva 1) ja otettua käyttöön PrettyLib-kirjastojärjestelmä.

KUVA 1. Kortistosta kirjastojärjestelmään.

5 JÄRJESTELMÄN KÄYTTÖ JA KÄYTÖN OPASTUS

Otettaessa käyttöön uusia järjestelmiä tai ohjelmistoja, on tärkeää osata käyttää niitä oikein. Jotta uuden järjestelmän kanssa työskentely on tehokasta ja mahdollisimman joustavaa, tulee käyttäjän tietää käytettävän järjestelmän ominaisuuksista ja toiminnoista mahdollisimman kattavasti. Kirjastojärjestelmän tarkoitus on tehostaa kirjaston toimintoja ja parantaa palveluita ja koska järjestelmän käyttö syö henkilöstöresursseja, on tärkeää, että järjestelmää käyttävät henkilöt saavat asianmukaisen koulutuksen (Saarti 2002, 17). Ilman koulutusta järjestelmän käytön voi toki oppia, mutta helpompaa se on osaavan ja asiaan perehtyneen kouluttajan avulla. Joissain tapauksissa, kuten Costa Blanca Suomi-seuran kirjaston tapauksessa, ei kuitenkaan ollut mahdollista saada järjestelmätoimittajalta ns. henkilökohtaista ja räätälöityä opetusta, johtuen esimerkiksi kirjaston sijainnista. Eri järjestelmätoimittajien internetsivuja tutkimalla selviää, että järjestelmätoimittajat ovat pitkälti ratkaisseet tämänkaltaisia ongelmia järjestämällä reaaliaikaisia verkkokoulutuksia sekä tarjoamalla tutoriaaleja eli opasvideoita internetin välityksellä. Lisäksi tarjolla on käytön oppaita sekä tulostettavina paperiversioina että käytönaikaisina oppaina, jotka on integroitu järjestelmiin.

Costa Blanca Suomi-seuran kirjaston toiveena oli, että ammattiharjoitteluun tuleva opiskelija osaisi opastaa kirjaston henkilökuntaa heidän käyttöönsä hankitun uuden kirjastojärjestelmän käytössä. Tästä tarpeesta syntyi ajatus räätälöidyn oppaan tekemisestä opastuksen tueksi. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on Suomi-seuran kirjaston tarpeisiin sopivan oppaan ja opastuksen suunnittelu ja toteutus.

5.1 Järjestelmän käyttö

PrettyLib-kirjastojärjestelmä on mielestäni käytettävyydeltään ja toiminnoiltaan selkeä. Järjestelmätoimittajan tarjoama käyttöopas ja käytönaikaiset ohjeet tekivät järjestelmään tutustumisesta sujuvaa. Järjestelmän käytön opettelussa, ja mahdollisissa käytönaikaisissa ongelmatilanteissa, apuna on myös PrettyLib Wiki -sivusto (<https://wiki.prettylib.fi/>). Ammattiharjoittelun alussa tutustuin järjestelmään ja sen toimintoihin, sekä opettelin käyttämään järjestelmää siten, että osasin jatkossa opastaa Suomi-seuran kirjaston henkilökuntaa järjestelmän käytössä. Tutustuessani järjestelmään, suunnittelin myös räätälöidyn oppaan sisältöä sekä hahmottelin järjestelmän käytön opastukseen liittyviä seikkoja.

PrettyLib-kirjastojärjestelmän päänäkö on selkeä ja yksinkertainen. Eniten käytettävät toiminnot on tuotu päänäkössä esille siten, että niiden käyttö on sujuvaa. Koska järjestelmä on suomalainen ja kielivalikosta pystyy valitsemaan käytettäväksi kieleksi suomen, on järjestelmän käyttö vaivatonta. Yleisimmin käytettäville toiminnoille, kuten lainaus ja palautus, on tehty pikavalintanäppäimet. Pikavalintanäppäimet löytyvät myös esimerkiksi luettelointitoiminnoille, tulostuksille, tiedonhauille sekä asiakastietojen tarkastelulle. Järjestelmä hyödyntää toiminnoissaan välilehtiä sekä niin kutsuttuja pop up-ikkunoita, jolloin päänäkö pysyy käytön aikana melko muuttumattomana. Tämä helpottaa työskentelyä ja tekee järjestelmän käytöstä sujuvaa ja tehokasta.

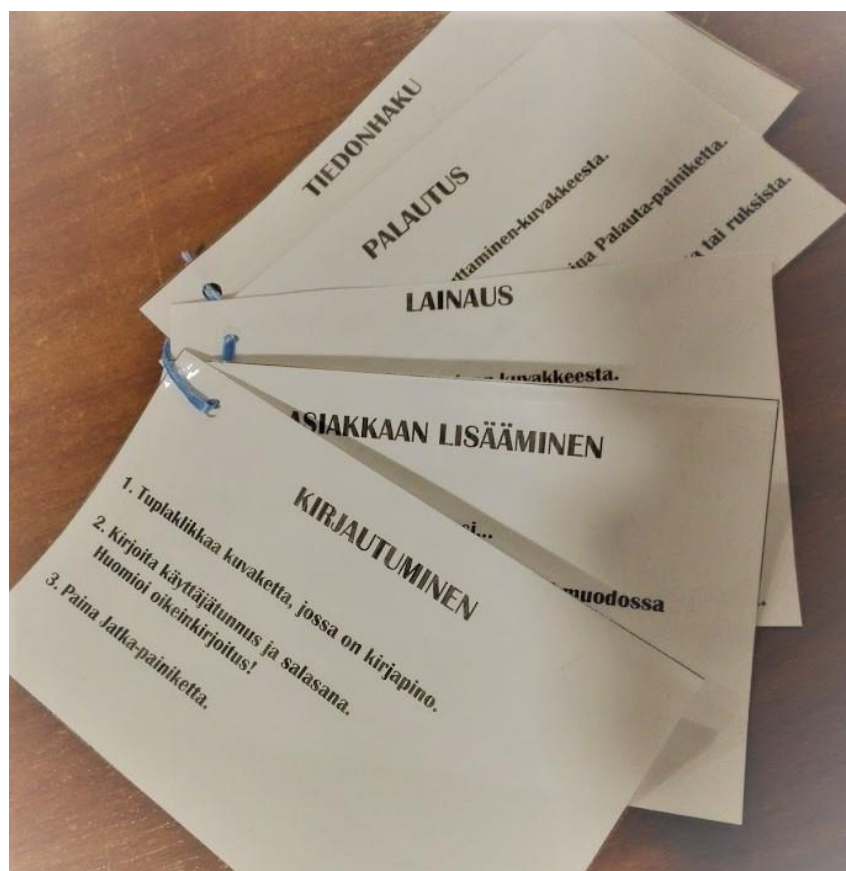
Suomi-seuran kirjastossa käytetään pääasiassa järjestelmän lainaus- ja palautustoimintoja sekä asiakastietoihin liittyviä toimintoja. Luettelointitoimintoja sekä tulostustoimintoja käytetään myös, mutta huomattavasti harvemmin. Satunnaisesti tehdään tiedonhakuja sekä tarkastellaan lainaus-tilastoja. PrettyLib-kirjastojärjestelmän maksullisista lisäosista Suomi-seuran vuokraamassa järjestelmäversiossa on käytössään kopioluettelointi-ominaisuus, joka kirjaston henkilökunnan ammattitaidon ja alan koulutuksen puutteen vuoksi on olennainen tekijä aineiston luetteloinnin onnistumisen kannalta.

5.2 Tarve opastukselle ja oppaalle

Suomi-seuran kirjastolla ei ole aiemmin ollut käytössä kirjastojärjestelmää. Kirjaston lainaus- ja palautustoiminnot on hoidettu kortistojärjestelmällä ja karttaluetteloa on pidetty manuaalisesti koottuina vihkoina. Jotta käyttöönotetusta järjestelmästä saadaan paras mahdollinen hyöty irti, on tärkeää, että kirjaston henkilökunta osaa käyttää järjestelmää sujuvasti ja ongelmitta. Koska järjestelmän toimittaja ei järjestä koulutuksia ulkomailla, eikä heillä ole verkon välityksellä tapahtuvia koulutuksia tarjolla, järjestelmän käytön opetteluun täytyi tapahtua ns. omatoimisesti. Ammattiharjoittelun isoimpana osana olikin opettaa henkilökuntaa käyttämään järjestelmää ja hyödyntämään sen eri ominaisuuksia kirjastotyössä. Suomi-seuran kirjaston vapaaehtoisista koostuvalla henkilökunnalla ei myöskään ole kirjastoalan koulutusta tai työkokemusta kirjastosta. Näin ollen oppaan ja opastuksen suunnittelussa tuli ottaa huomioon kohderyhmän valmiudet käyttää järjestelmää erittäin tarkasti. Henkilökunnan vähäiset tietotekniset sekä kirjastoammatilliset taidot pakottivat miettimään tarkasti oppaan kieliasua, jotta se olisi tarpeeksi selkeä, eikä käyttäisi liiaksi vaikeaselkoista

ammattisanastoa. Vapaaehtoistyönä kirjastoa hoitavien tietoteknisten taitojen tason vuoksi, opastuksen aikana täytyi perehtyä PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöön, mutta myös tietokoneen käyttöön liittyviin perusasioihin täytyi kiinnittää huomiota.

Räätälöidyn ja yksinkertaistetun oppaan tekeminen helpotti ensinnäkin henkilökunnan opettamista järjestelmän käytössä, mutta myös auttaa jatkossa mahdollisten uusien työntekijöiden opastamisessa sekä yleisesti järjestelmän käytössä. Esimerkiksi mahdollisten ongelmatilanteiden ratkaiseminen ja harvoin käytettävien toimintojen omaksuminen sujuu huomattavasti helpommin, kun ohjeet ovat saatavilla räätälöidyssä oppaassa järjestelmän oman, kaiken kattavan, ja ehkä hieman vaikeaselkoisen, oppaan sijaan. Kohderyhmän tieto- ja taitotasot huomioon ottaen, oppaasta täytyi tehdä tarpeeksi selkeä ja yleistajuinen. Tarkoituksena olikin saada aikaan opas, joka pohjautuu järjestelmätoimittajan tarjoamaan käyttöoppaaseen, mutta selkiyttää sen niin sanotusti maallikolleen sopivaksi. Oppaan tarkoituksena on myös olla tukena järjestelmän käytön aloittamisessa itsenäisesti. Oppaan tueksi ja tiedonhaun helpottamiseksi koostettiin myös opaskortit (kuva 2; liite 2), joita on nopea käyttää esimerkiksi asiakaspalvelutilanteissa. (Liite 1.)

KUVA 2. Opaskortit.

5.3 Oppaan suunnittelu ja toteutus

PrettyBit Software Oy tarjoaa PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttäjille käyttöoppaan, jota päivitetään tarpeen mukaan, esimerkiksi silloin, kun järjestelmään tulee merkittäviä päivityksiä (PrettyBit Software Oy 2016, 1). Käyttöopas on tehty ammattimaiseen käyttöön ja on näin ollen vaikeaselkoinen henkilölle, jolla ei ole ammattitaitoa tai työkokemusta kirjastoalalta. Suomi-seuran kirjastolle räätälöityä opasta suunniteltaessa tulikin ottaa huomioon oppaan kohderyhmä. Tavoitteena oli tehdä Suomi-seuran kirjaston henkilökunnan käyttöön opas, joka pitää sisällään vain avainasiat, joita kyseisessä kirjastossa tarvitaan, jotta järjestelmän käytön opettelu, ja myöhemmin käyttö joka päiväisessä työssä, onnistuu sujuvasti. Oppaan tarkoituksena on paitsi toimia tukimateriaalina opastuksessa, myös tukea henkilökuntaa järjestelmän käytössä tulevaisuudessa. Pohjana oppaan suunnittelussa käytettiin järjestelmätoimittajan tarjoamaa PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttö-opasta sekä järjestelmän käytönaikaisia ohjeita.

Koska kirjasto toimii Suomi-seuran jäsenistä koostuvan vapaaehtoistyötä tekevän henkilökunnan voimin, ovat työntekijät pitkälti eläkeikäisiä eikä heille välttämättä ole kertynyt tietoteknistä osaamista työelämän aikana. Tästä syystä oppaan ensimmäinen luku käsittelee järjestelmään kirjautumista yksityiskohtaisesti. Toisena tärkeänä asiana on asiakastietojen syöttäminen ja käsittely. Kolmannessa luvussa kerrotaan lainaus- ja palautustoiminnoista, sekä kerrotaan niissä olevista yksityiskohdista, jotka PrettyLib-kirjastojärjestelmässä tulee ottaa huomioon toimintoja suoritettaessa. Isoimpana osana opasta on luettelointi, joka oli kirjaston henkilökunnalle uusi asia, joten siihen tuli perehtyä tarkasti. Oppaan luettelointia koskevassa kappaleessa kerrotaan kopioluettelointi-ominaisuudesta, mutta käydään myös läpi yksityiskohtaisesti manuaalisesti tehtävän luetteloinnin säännöt ja toteutus. Suomi-seuran kirjastolla riittää aineiston perusluettelointi eli mahdollisimman yksinkertaistettu luettelointi ja tämä onkin mainittu oppaassa, jotta vältetään turhalta työltä tulevaisuudessa ja pystytään pitämään luettelointitiedot samankaltaisina jatkossakin. Oppaaseen on listattu Suomi-seuran kirjastossa tarvittavat luettelointitiedot ja kerrottu niiden kirjaamisesta oikeaoppisesti. Viides luku oppaassa käsittelee kirjojen tarroitusta ja tarrojen tulostamista järjestelmästä. Kuudennessa luvussa perehdytään aineiston poistoon lyhyesti. (Liite 1.) Suomi-seuran kirjastolla on käytössään tietenkin myös PrettyBit Software Oy:n tarjoama käyttöopas, järjestelmän käytön aikaiset ohjeet sekä järjestelmätoimittajan tarjoama asiakastuki sähköpostin ja puhelimen välityksellä.

Suomi-seuran kirjastolle räätälöity opas on erittäin pelkistetty ja tehty mahdollisimman käyttäjäystävälliseksi ja selkeäksi. Oppaan kohderyhmä huomioon ottaen, oppaan kieli on pyritty pitämään

mahdollisimman selkeänä ja ymmärrettävänä, ja siinä on vältetty käyttämästä tietoteknisiä termejä tai kirjastoalan ammattisanastoa. Oppaassa esille tuodut toiminnot on kuvattu vaihe vaiheelta ja sen tarkoituksena on opastaa käyttäjää ”kädestä pitäen”. Oppaan suunnitteluvaiheessa käytiin keskustelua kirjaston henkilökunnan kanssa, ja kuunneltiin heidän toiveitaan ja ehdotuksiaan oppaan sisällöstä. (Liite 1.)

Oppaan ensimmäisen version ollessa valmis, muutama kirjaston työntekijä perehtyi siihen ja antoi palautetta oppaan toimivuudesta. Annetun palautteen perusteella opas muokkautui hieman ja sai lopullisen muotonsa, jonka jälkeen sitä alettiin käyttää järjestelmän käytön opastuksen tukena. Räätelöity opas helpotti opastuksen suunnittelua ja auttoi kirjaston työntekijöitä omaksumaan järjestelmän käyttöön liittyviä asioita jo ennen varsinaisen opastuksen aloittamista, kun he pystyivät tutustumaan järjestelmän ominaisuuksiin opiskelemalla niitä oppaasta. (Liite 1.)

5.4 Opastuksen suunnittelu ja toteutus

Opastusta suunniteltaessa tuli ottaa huomioon, että järjestelmän käytön opettelu tapahtui kirjaston ollessa auki. Näin ollen opastuksessa hyödynnettiin käytännön työtä ja oikeita asiakastilanteita eli niin sanotusti tekemällä oppimista. Oletuksena oli, että työntekijät perehtyivät omalla ajallaan räätälöityyn järjestelmän käytön oppaaseen (liite 1), sekä halutessaan myös PrettyBit Software Oy:n tarjoamaan käyttöoppaaseen. Opastuksen suunnitteluun vaikuttivat erityisesti käytettävissä oleva aika sekä opastuksen kohderyhmän, eli kirjaston työntekijöiden, tietotekninen ja kirjastoammatillinen taitotaso. Opastuksen suunnittelun tukena oli Suomi-seuran kirjastolle räätälöity opas (liite 1). Tarkkaa suunnitelmaa opastukselle ei tehty, vaan opastettavat asiat käytiin pääosin läpi kirjasto-työn ohessa ja oikeissa asiakastilanteissa. Joitain asioita toki käytiin läpi myös niin sanotuissa la-
vastetuissa tilanteissa.

Opastus piti sisällään seuraavat Suomi-seuran kirjastossa tarvittavat järjestelmän toiminnot:

- järjestelmään kirjautumiseen liittyvät asiat
- lainaus- ja palautustoiminnot
- asiakastietojen lisääminen järjestelmään sekä olemassa olevien tietojen muokkaus
- luettelointi
- tarrojen tulostus järjestelmästä sekä kirjojen tarroitus
- poistot

Opastus tapahtui yhdelle henkilölle kerrallaan kirjaston työvuorojen kierron vuoksi. Kirjastossa ollaan pääosin yksin töissä ja yksi työntekijä tekee oman vuoronsa yhtenä päivänä viikossa. Tämäkin tuli ottaa huomioon opastuksessa, koska kerran viikossa tapahtuva opastus ei ole tehokkain mahdollinen tapa oppia. Lisäksi tilanteesta teki haastavan ammattiharjoittelun kesto, jonka aikana opastukset oli tarkoitus suorittaa. Suuri osa kolme kuukautta kestäneen ammattiharjoittelun ajasta kului kokoelman luettelointiin, joten järjestelmän käytön opastukselle jäi aikaa reilu kuukausi. Ottaen huomioon työntekijöiden osaamisen, tämä aika osoittautui melko lyhyeksi ja opastuksen jatkamiselle olisi ollut jonkin verran tarvetta.

Tavoitteena oli opettaa mahdollisimman moni työntekijä perinpohjaisesti, mutta tätä tavoitetta jouduttiin hieman rajaamaan ajanpuutteen vuoksi. Loppujen lopuksi tultiin yhdessä kirjastovastaavan kanssa siihen tulokseen, että kaikille työntekijöille opetetaan perusasiat, eli lainaus- ja palautustoiminnot sekä asiakkaan lisääminen järjestelmään. Luettelointiin sekä kokoelman hallintaan liittyvät toiminnot päädyttiin opettamaan vain kahdelle työntekijälle niiden haasteellisuuden vuoksi. Niin sanottu perusopastus koostui siis järjestelmän kirjautumistoiminnoista, lainauksesta ja palautuksesta sekä mahdollisen uuden asiakkaan tietojen lisäämisestä järjestelmään. Opastuksen sisältö muuttui tilanteiden ja opastettavan työntekijän taitotason mukaan pitäen kuitenkin sisällään ne asiat, joita työvuorossa yksin pärjääminen edellyttää.

Luettelointiin ja kokoelman hallintaan liittyvät toiminnot osoittautuivat opastuksen haastavimmaksi asiaksi opettaa. Tästä syystä nämä toiminnot opetettiin vain kahdelle työntekijälle, jotka hoitavat vastaisuudessa kirjaston kokoelmatyöhön liittyvät toimenpiteet. Tarvittaessa he pystyvät myös opastamaan muita työntekijöitä esimerkiksi luetteloinnissa, ja näin jatkaa ammattiharjoittelun aikana aloitettua järjestelmän käytön opastusta. Haastavaa kokoelmatyöhön liittyvien toimintojen

opastuksesta teki työntekijöiden ammattitaidon puuttuminen. Opastuksen aikana saatiin työntekijöiden taitotasoa ja tietämystä kirjastotyöstä kuitenkin vahvistettua siten, että he suoriutuvat perusluetteloinnista jatkossa itsenäisesti ja verkossa olevia palveluita (esimerkiksi <http://ykl.kirjastot.fi/>) hyödyntäen. Kopioluettelointiominaisuus järjestelmässä helpottaa luettelointityötä huomattavasti etenkin Suomi-seuran kirjaston tapauksessa. Lisäksi räätälöity opas (liite 1) tarjoaa työntekijöille tukea mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Pääpiirteittäin järjestelmän käytön opastus sujui hyvin, vaikka lähtötilanne oli haastava. Opastukselle oli suuri tarve kirjaston työntekijöiden keskuudessa, koska kukaan heistä ei ollut aiemmin käyttänyt minkäänlaista kirjastojärjestelmää eikä heillä ollut minkäänlaista työkokemusta kirjastotyöstä. Lisäksi haastetta toi lievä muutosvastarintaisuus, jota joillakin työntekijöillä oli sähköiseen järjestelmään siirtymistä kohtaan. Muutosvastarinta kuitenkin mureni pikkuhiljaa, kun kirjastojärjestelmä saatiin käyttöön, ja työntekijät huomasivat sen olevan kohtuullisen helppokäyttöinen ja tekevän kirjastotyöstä sujuvampaa ja helpommin hallittavissa olevaa. Ammattiharjoittelun lopussa jäi tunne, että opastus oli onnistunut, vaikkakin muutama työntekijä koki olevansa vielä epävarma järjestelmän käytössä.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää sähköisen kirjastojärjestelmän käyttöönottoon liittyviä seikkoja ja kuvailla siirtymisprosessin kulku pienessä yhteisökirjastossa. Toiminnallisena osuutena suunnittelin ja toteutin räätälöidyn PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöoppaan sekä henkilökohtaisen käytön opastuksen Costa Blanca Suomi-seuran kirjaston tarpeisiin. Työn toiminnallinen osuus toteutettiin syksyllä 2017 ollessani ammattiharjoittelussa Espanjan Torreviejassa, Costa Blanca Suomi-seuran kirjastolla kolmen kuukauden ajan. Suomi-seuran kirjaston tehdessä päätöksen sähköisen järjestelmän hankkimisesta, he tulivat siihen lopputulokseen, että kirjasto tarvitsee avukseen kirjastoalan opiskelijan, jotta järjestelmän käyttöönotto onnistuisi sujuvasti.

Ammattiharjoittelupaikan varmistuessa syntyi ajatus oppaan tekemisestä harjoittelun aikana tapahtuvan opastuksen tueksi. Aloittaessani ammattiharjoittelun tämä ajatus vahvistui, ja oppaan ja opastuksen tarve konkretisoituivat. Suomi-seuran kirjaston työntekijöillä ei ollut aiempaa kokemusta kirjastojärjestelmien käytöstä eikä työkokemusta kirjastoalalta, joten järjestelmän käyttöönotto ja käyttö olisi ollut todella haastavaa ilman tukea, neuvoja ja opastusta. Opintojeni aikana saatu ammattitaito ja näkemys kirjastotyöstä osoittautuivat todella tärkeiksi seikoiksi järjestelmään siirtymisen valmistelussa ja toteutuksessa, ja näin ollen sainkin toimia melko itsenäisesti työtehtävien parissa ammattiharjoitteluni alussa.

Opinnäytetyöni tietoperustan kirjoittaminen auttoi minua tutustumaan järjestelmään ennen harjoittelua ja valmistautumaan toiminnallisen osuuden tekemiseen. Tietoperusta on koottu eri järjestelmätoimittajien verkkosivuja hyödyntäen, sekä tutustuen alan kirjallisuuteen ja artikkeleihin. Välillä oli haastavaa löytää relevanttia ja ajantasaista tietoa esimerkiksi kirjastojärjestelmien käyttöönotosta ja siihen liittyvistä prosesseista, mutta sain mielestäni koottua niistä tarpeeksi kattavan tietopaketin tämän opinnäytetyön tarpeisiin. Toiminnalliseen osuuteen liittyvään tietoperustaan on saatu materiaalia keskusteluista Suomi-seuran kirjastovastaavan kanssa sekä sisäisistä lähteistä, joita sain käyttööni ammattiharjoitteluni aikana Suomi-seuran kirjastolta.

Toiminnallisena osiona tekemäni räätälöity käyttöopas (liite 1) sai paljon positiivista palautetta Suomi-seuran kirjaston työntekijöiltä. He kokivat oppaan ja konkreettisen opastuksen todella tärkeiksi apuvälineiksi opetellessaan käyttämään PrettyLib-kirjastojärjestelmää ja omaksuessaan uusia tapoja työskennellä sähköisen järjestelmän parissa. Opas (liite 1) sai kehuja selkeydestään ja

siitä, että sen sisältö koostui ainoastaan Suomi-seuran kirjastolla tarvittavista järjestelmän toiminnoista. PrettyLib-kirjastojärjestelmän oma käyttöopas koettiin työntekijöiden keskuudessa vaikeaksi käyttää. Koska järjestelmän oma opas on tehty ammattikäyttöön, ja se pitää sisällään järjestelmän kaikki toiminnot, sitä voi olla hankala tulkita niin sanotusti maallikon silmin, ja osata poimia kaiken informaation joukosta se tärkein. Kirjaston työntekijöiden tueksi tehdyt opaskortit (kuva 2; liite 2) saivat myös erittäin hyvää palautetta niiden käytettävyyden ja selkeyden vuoksi. Opaskortit (kuva 2; liite 2) koettiin tärkeäksi apuvälineeksi varsinkin järjestelmän käytön opettelu alkuvaiheessa, jolloin asiakastilanteissa täytyi saada apua erilaisiin tilanteisiin nopeasti.

Opinnäytetyön tekeminen sähköisen järjestelmän käyttöönotosta ja pienen kirjaston siirtämisestä digiaikaan antoi itselleni todella paljon kokemusta niin projektiluontoisesta työstä, kuin teorian ja käytännön yhdistämisestä työelämässä. Pedagogiset taitoni kehittyivät toiminnallisen osuuden aikana toteutetun opastuksen myötä ja sain kokemusta eläkeikäisten ihmisten kanssa työskentelystä ja heidän opastamisestaan. Tämä kohderyhmä, joka ei kuulu esimerkiksi niin sanottuihin diginatiiveihin, tarvitsee erilaista tietoteknistä opastusta kuin moni nuorempi sukupolvi. Nykyään suurimmalle osalle ihmisistä erilaisten tietoteknisten välineiden ja ohjelmistojen käyttö on arkipäivää, mutta vanhemman sukupolven silmissä esimerkiksi sähköinen kirjastojärjestelmä näytti suurelta tuntemattomalta möröltä, jonka käytön oppiminen tuntui ylitsepääsemättömän vaikealta ja epäonnistumisen pelko oli suuri. Opastuksessa tulikin eteen monta onnistumisen hetkeä sekä ilon tunteita, kun kirjaston työntekijät vuorotellen oivalsivat järjestelmän käytön sujuvan ja tietoteknisten taitojen kehittyvän. Tulevaisuus tuo luultavasti tullessaan kirjastoon vapaaehtoistyöntekijöitä, joilla on aiempaa paremmat tietotekniset valmiudet ja näin ollen kirjastojärjestelmän käytön opettelu helpottuu uusien työntekijöiden saapuessa.

Vaikka Suomi-seuran kirjaston työntekijät omaksuivatkin järjestelmän käytön kohtuullisen hyvin, jäi kirjastolle paljon tehtävää sähköiseen järjestelmään siirtymiseen liittyen. Yhtenä jatkotoimenpiteenä voisi olla kirjaston äänikirjojen sekä DVD-kokoelman luettelointi järjestelmään. Koska tätä työtä en ehtinyt ammattiharjoitteluni aikana tekemään, Suomi-seuran kirjasto ei vielä ihan täysin ole siirtynyt pois kortistojärjestelmästä, vaan käyttää äänikirja- ja DVD-lainausten yhteydessä viikkoa. Toisena jatkotoimenpiteenä, ja osittain kirjaston työntekijöiden toiveenakin, olisi työntekijöiden ”jatkokoulutus” järjestelmän käytössä kirjastoalan opiskelijan toimesta. Ollessaan todella tyytyväisiä ammattiharjoittelun aikana antamaani työpanokseen, he toivovat saavansa Suomi-seuran kirjastoon harjoittelijoita tulevaisuudessakin. Alan opintoja suorittava harjoittelija pystyisi tukemaan kirjaston työntekijöitä paitsi järjestelmän käytössä, myös kirjaston kehittämisessä entistä käyttä-

jäystävällisemmäksi ja monipuolisemmaksi esimerkiksi tapahtumien osalta. Mitä ammattimaisemmaksi kirjaston toiminta saadaan, sitä laadukkaampia kirjastopalveluita se pystyy tarjoamaan Costa Blancan alueella olevalle suomalaisyhteisölle.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli erittäin kasvattava prosessi monella eri tavalla. Erityisesti toiminnallisen osion, eli ammattiharjoitteluni, aikana jouduin tilanteisiin, joissa vaadittiin muuntautumis- ja sopeutumiskykyä sekä vahvaa otetta itsenäiseen työskentelyyn ja päätöksentekoon. Alkusetelma Suomi-seuran kirjastossa ei täysin vastannut siitä saamaani ja minulle annettua kuvaa, ja tästä johtuen ennen ammattiharjoittelujaksoa tekemäni suunnitelmat muuttuivat melkein kokonaan heti alkajaisiksi. Kolmen Espanjassa viettämäni kuukauden aikana löysin itsestäni ja tavastani työskennellä aivan uusia puolia ja kehitin taitojani erityisesti suunnitelmien nopeatempoisessa muuttamisessa ja itsenäisessä päätöksen teossa.

LÄHTEET

Axiell Group AB. 2017. Axiell koulutus. Viitattu 26.1.2018, <http://www.axiell.fi/koulutus/>.

Breeding, M. 2017. Library systems report 2017. Competing visions for technology, openness, and workflow. Viitattu 04.04.2018, <https://americanlibrariesmagazine.org/2017/05/01/library-systems-report-2017/>.

Costa Blanca Suomi-seura. 2017a. Kirjasto. Viitattu 16.5.2017, <https://costablancasuomi-seura.es/jasenet/kirjasto/>.

Costa Blanca Suomi-seura. 2017b. Liity jäseneksi. Viitattu 16.5.2017, <https://costablancasuomi-seura.es/jasenet/liity-jaseneksi/>.

Costa Blanca Suomi-seura. 2017c. Säännöt 1.1.2017. Viitattu 16.5.2017, <https://costablancasuomiseura.es/saannot-1-1-2017/>.

Costa Blanca Suomi-seura. 2017d. Toimintakertomukset ja -suunnitelmat. Viitattu 16.5.2017, <https://costablancasuomiseura.es/yhdistys/toimintakertomukset/>.

Kehitysvammaliitto. 2015. Selkokieli. Määritelmä. Viitattu 23.4.2018, <http://selkokeskus.fi/selkokieli/maaritelma/>.

Kirjastot.fi. 2018. Liiketoimintakauppa - PrettyBit Software Oy ja Open Library Solutions Finland Oy. Viitattu 28.3.2018, https://www.kirjastot.fi/uutiset/ajankohtaista/liiketoimintakauppa-prettybit-software-oy-ja?language_content_entity=fi.

Lehmusto, H. 2017. Kirjastovastaava, Suomi-seuran kirjasto, Costa Blanca Suomi-seura. Keskustelu 20.10.2017.

Lehmusto, H., Rantanen, A. & Vuorenpää, M. 2017. Hankintaesitys Costa Blanca Suomi-seuran hallitukselle. Sisäinen lähde. Tekijän hallussa.

Haavisto, T., Jokinen, M-R. & Ojala, M. 2009. Kirjastojärjestelmät nyt. Viitattu 1.6.2017, http://www2.kirjastot.fi/File/7f804838-b565-4407-9f1f-49f596106e66/kirjastojarjestelmat_nyt.pdf.

Koha-Suomi. 2018. Yleistä yrityksestä. Viitattu 23.1.2018, <https://koha-suomi.fi/>.

Maijala, E. 2017. Maya Labs. MLInvoice-laskutusohjelmisto. Viitattu 21.3.2018, <https://www.labs.fi/mlinvoice.php>.

New World Encyclopedia. 2014. Integrated library system. Viitattu 23.1.2018, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Integrated_library_system.

PrettyBit Software Oy. 2015. PrettyLib-kirjastojärjestelmä v4. Viitattu 25.5.2017, <https://www.prettybit.fi/docs/PrettyLib4Esite.pdf>.

PrettyBit Software Oy. 2016. PrettyLib –kirjastojärjestelmä. Käyttöopas. Versio 4.74. Sisäinen lähde. Tekijän hallussa.

PrettyBit Software Oy/Pauli Porkka. 2016. TARJOUS / Sovellusvuokraus. Sisäinen lähde. Tekijän hallussa.

PrettyBit Software Oy. 2017a. Etusivu. Viitattu 25.5.2017, <https://www.prettybit.fi/frmEtusivu.aspx>.

PrettyBit Software Oy. 2017c. Tietoa meistä. Viitattu 25.5.2017, <https://www.prettybit.fi/frmYritys.aspx>.

PrettyBit Software Oy. 2018. Koulutus. Viitattu 26.1.2018, <https://www.prettylib.fi/frmKoulutus.aspx>.

PrettyLib/PrettyCirc Wiki. 2016. Ohjelmiston toimitus, päivitykset ja ylläpito. Viitattu 25.1.2018, <https://wiki.prettylib.fi/PrettyLib.Ohjelmiston-toimitus-paivitykset-ja-yllapito.ashx>.

PrettyLib. 2018. Liiketoimintakauppa. Viitattu 17.1.2018, <https://www.prettylib.fi/OLSF.html>.

Rantanen, A. 2016. ML-Invoice ohjelmiston kokeiluraportti. Sisäinen lähde. Tekijän hallussa.

Saarti, J. 2002. Kirjastojärjestelmän hankkijan opas: Kirjastojen atk-järjestelmien tarkoitus, standardit ja toiminnot. Helsinki: BTJ.

Saarti, J. & Tuomi, P. 2012. Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää: Kirjastojen tietojärjestelmien suunnittelu, hankinta ja käyttöönotto. Helsinki: Avain.

Tonteri, P. 2015. Mikä on kirjastojärjestelmien tilanne Suomessa tällä hetkellä? Viitattu 25.1.2018, <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/mika-on-kirjastojarjestelmien-tilanne-suomessa-talla-hetkella/>.

Torrevieja.fi. 2014. Perustietoa Torreviejasta. Viitattu 16.5.2017, <http://www.torrevieja.fi/sijainti-ja-yhteydet/perustietoa-torreviejasta>.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

PRETTYLIB-JÄRJESTELMÄN KÄYTÖN OPAS

COSTA BLANCA SUOMI-SEURAN KIRJASTO

SISÄLLYS

1	KIRJAUTUMINEN.....	3
2	ASIAKASREKISTERIN YLLÄPITO.....	4
3	LAINAUS JA PALAUTUS.....	5
	3.1 LAINAUS.....	5
	3.2 PALAUTUS.....	5
4	LUETTELOINTI.....	6
	4.1 KOPIOLUETTELOINTI.....	6
	4.2 ISBN.....	7
	4.3 YKL-LUOKITUS.....	7
	4.4 PÄÄSANA.....	7
	4.5 PÄÄKIRJAUS TEKIJÄSTÄ.....	8
	4.6 LISÄKIRJAUS TEKIJÄSTÄ.....	8
	4.7 PÄÄNIMEKE.....	8
	4.8 ALANIMEKE.....	8
	4.9 TEKIJÄT.....	8
	4.10 KUSTANTAJAN KOTIPAIKKA.....	9
	4.11 KUSTANTAJA.....	9
	4.12 JULKAISUAIKA.....	9
	4.13 LAAJUUS.....	9
	4.14 ERIKOISTAPAUKSET.....	9
5	TARROJEN TULOSTAMINEN JA TARROITUS.....	10
	5.1 TULOSTAMINEN.....	10
	5.2 KIRJAN TARROITUS.....	11
6	AINEISTON POISTO.....	12

1 KIRJAUTUMINEN

1. Tuplaklikkaa hiirellä järjestelmän kuvaketta työpöydällä. Vaihtoehtoisesti voit painaa hiiren oikeaa nappia kuvakkeen päällä ja valita avautuvasta valikosta Avaa-toiminnon.
2. Anna käyttäjätunnus ja salasana.
 - käyttäjätunnus: *****
 - salasana: *****
3. Paina jatka-painiketta ja ohjelma avautuu.

Käyttäjätunnuksen kaikki kirjaimet kirjoitetaan pienillä kirjaimilla.

Salasana tulee kirjoittaa täsmälleen siten, kuin se on annettu yllä. Isot kirjaimet isoina ja pienet kirjaimet pieninä. Numerot ja erikoismerkit tulee myös kirjoittaa täysin oikein.

Järjestelmän sulkeminen tapahtuu kuvakkeesta, jossa on ovi ja vihreä nuoli. Klika-
taan kuvaketta ja vahvistetaan sulkeminen painamalla Kyllä-painiketta.

2 ASIAKASREKISTERIN YLLÄPITO

Asiakasrekisteri löytyy **Lainaus**-toimintojen alta. Valitaan kohta **Asiakkaat**, jolloin järjestelmä antaa luettelon asiakkaista. Asiakkaat-ikkunassa on myös hakukenttä, jonka avulla voidaan hakea tietyn asiakkaan tiedot tarkasteltavaksi tai muokattavaksi. Jos asiakasta ei löydy asiakastietokannasta, hänet täytyy lisätä sinne alla olevien ohjeiden mukaan.

Asiakkaat-ikkunasta löytyy myös Uusi-painike, jonka avulla avataan tyhjä asiakastietolomake. Uudesta asiakkaasta kirjataan järjestelmään Suomi-seuran **jäsennumero**, nimi muodossa **sukunimi**, **etunimi** sekä **sähköpostiosoite** tai sen puuttessa puhelinnumero. **Tarvittavien tietojen kirjaamisen jälkeen painetaan Päivitä-painiketta, jotta tiedot tallentuvat järjestelmään.** Tämän jälkeen asiakastietolomakkeen voi sulkea ja tiedot tallentuvat järjestelmään.

Asiakkaan poistaminen järjestelmästä tapahtuu myös Asiakkaat-ikkunan toimintojen avulla. Avataan Asiakkaat-ikkuna ja valitaan poistettava asiakas. Sen jälkeen painetaan ikkunan vasemmassa reunassa olevaa Poista-painiketta. Vahvistetaan asiakkaan poisto valitsemalla Kyllä.

3 LAINAUS JA PALAUTUS

Lainaus ja palautus tapahtuvat kumpikin omien painikkeidensa kautta. Lainaaminen-painike on merkitty kirjan kuvalla ja punaisella nuolella. Palauttaminen-painike on merkitty kirjan kuvalla ja vihreällä nuolella. Painikkeet löytyvät järjestelmäikkunan oikeasta yläreunasta.

3.1 LAINAUS

Kun asiakas haluaa lainata kirjan, painetaan Lainaaminen-painiketta. Seuraavaksi etsitään asiakas järjestelmästä sukunimellä käyttäen hakukenttää lainausikkunan yläreunassa. Valitaan oikea asiakas ja aloitetaan kirjojen syöttäminen asiakkaan lainaksi näyttämällä **kirjan takakannen sisäpuolella oleva viivakoodi** viivakoodin lukijaan. **Hiiren cursorin tulee olla Hankintanumero-kentässä. Jokaisen syötetyn kirjan jälkeen tulee painaa Lainaa-painiketta.** Kaikkien kirjojen viivakoodit käytetään lukijan alla. Näytölle ilmestyy jokaisen kirjan tiedot. Lopuksi päätetään tapahtuma sulkemalla lainausikkuna joko Sulje-painikkeesta tai raksista ikkunan oikeassa nurkassa.

3.2 PALAUTUS

Kirjojen palautus aloitetaan klikkaamalla Palauttaminen-painiketta. Sen jälkeen syötetään viivakoodin avulla kirjat yksi kerrallaan ja järjestelmä merkitsee ne palautetuksi. Kun kaikki kirjat on palautettu, palautusikkunan voi sulkea Sulje-painikkeesta tai ruksista ikkunan oikeassa yläkulmassa.

4 LUETTELOINTI

Kirjastoon saapuvat uudet kirjat tulee luetteloida järjestelmään, ennen kuin ne ovat asiakkaan lainattavissa. Luetteloinnissa kirja yksilöidään, jotta se on tunnistettavissa kirjaston kokoelmasta ja jotta kokoelma olisi hallittavissa. Luetteloinnin yhteydessä kirja saa yksilöllisen hankintanumeron, jonka perusteella kirja voidaan lainata ja kokoelman kokoa hallita ja tarkastella.

Suomi-seuran kirjastolla riittää ns. perusluetteloINTI, jossa kirjasta merkitään perustiedot järjestelmään. Näitä tietoja ovat ISBN-numero, YKL-luokitus, Pääsana, Pääkirjaus tekijästä, Lisäkirjaus tekijästä, Päänimeke, Alanimeke, Tekijät, Alkuteos ja kieli, Painos, Kustantajan kotipaikka, Kustantaja, Julkaisuaika, Kirjapaino, Painovuosi, Painopaikka, Laajuus, kuvitus ja koko sekä mahdolliset huomautukset. Luettelointiin tarvittavat tiedot löytyvät pääasiallisesti kirjan nimiösivulta.

Uuden luettelointi-ikkunan saa avattua painikkeesta, jossa on kuva lomakkeesta sekä + -merkki. Seuraavassa on kerrottu, miten kopiointiluetteloINTI tapahtuu sekä selitetty kohta kohdalta, mitä mihinkin luettelointikenttään tulee ja mistä tiedot löytyvät.

4.1 KOPIOLUETTELOINTI

PrettyLib-ohjelmassa on mahdollista käyttää kopioluetteloINTia Fennicasta. Tämä tapahtuu siten, että kirjan ISBN-numero syötetään normaalisti luettelointipohjaan. Sen jälkeen aukaistaan LuetteloINTI-pudotusvalikko ja siirretään hiiri KopioluetteloINTI-kohdan. Tämän jälkeen uuteen pudotusvalikkoon aukeaa vaihtoehdot tietokannoista ja

valitaan hiirellä Fennica. Järjestelmä tarkistaa, löytyykö Fennicasta luetteloitavan kirjan tiedot ja siirtää ne luettelointipohjalle automaattisesti.

Luokitus täytyy kuitenkin aina lisätä itse käsin. Mikäli Fennicasta ei löydy kirjan luettelointitietoja, ne täytyy syöttää käsin alla olevien ohjeiden mukaan. Tarkista myös ISBN-numero, että se on kirjoitettu oikein.

4.2 ISBN

Kirjan ISBN-numero syötetään luettelointipohjaan sille varattuun kenttään. ISBN-numerosarjan voi syöttää ilman välejä ja viivoja eli pelkkänä numerosarjana. Numero löytyy yleensä kirjan takakannesta tai nimiösivulta, mutta poikkeuksiakin voi olla.

4.3 YKL-LUOKITUS

Kirjalle annetaan luokitusnumero Yleisen Kymmenluokituksen mukaan (YKL). Luokitus on yleensä kerrottu kirjan takakannessa ISBN-numeron läheisyydessä. Kirjassossa yleisimmin käytettävät luokat ovat kaunokirjallisuus 84.2, elämäkerrat 99.1, runot 82.2.

4.4 PÄÄSANA

Pääsana muodostuu yleensä tekijän sukunimestä. Esimerkiksi jos tekijä on Kalle Päätalo, pääsana on Päätalo. Pääsanana kolme ensimmäistä kirjainta tulostuvat kirjan selkätarraan, ja pääsana muodostaa kirjalle signumin.

Jos kirjalla ei ole tekijää, vaan esimerkiksi toimittaja, pääsanaksi merkitään kirjan nimen ensimmäinen sana. Toimittajaa ei merkitä tekijäksi. Jos kirjalla on usea eri tekijä, merkitään pääsanaksi ensimmäisen mainitun tekijän sukunimi.

4.5 PÄÄKIRJAUS TEKIJÄSTÄ

Kenttään merkitään kirjan tekijä muodossa **sukunimi, etunimi**.

4.6 LISÄKIRJAUS TEKIJÄSTÄ

Lisäkirjaus tehdään yleensä suomentajasta muodossa **sukunimi, etunimi**.

Jos kirjalla on monta suomentajaa, ne merkitään siinä järjestyksessä kuin ne on kirjassa mainittu. Tähän kenttään merkitään myös muut tekijät siinä tapauksessa, jos kirjalla on useampi tekijä. Nimet erotetaan puolipisteellä, jonka molemmin puolin on väli.

4.7 PÄÄNIMEKE

Kenttään merkitään kirjan nimi siten, kuin se on merkitty nimiösivulle. Kirjan päänimeke on se, joka on nimiösivulla isoimmalla kirjoitettu teksti.

4.8 ALANIMEKE

Alanimikkeeksi merkitään nimiösivulla mahdollisesti oleva pienemmällä tekstillä oleva, kirjan nimeen liittyvä teksti. Esim. romaani, II osa jne.

4.9 TEKIJÄT

Kenttään merkitään tekijä(t) ja kääntäjä(t) muodossa etunimi, sukunimi. Nimet erotetaan puolipisteellä, jonka molemmin puolin on väli. Kääntäjästä merkitään myös nimen eteen merkintä siten, kuin se on kirjan nimiösivulla merkitty. Esim. Suomentanut Matti Meikäläinen.

4.10 KUSTANTAJAN KOTIPAIKKA

Kenttään merkitään kustantajan kotipaikka siten, kuin se on kirjassa ilmoitettu. Esim. Helsinki tai Jyväskylässä.

4.11 KUSTANTAJA

Tieto kustantajasta. Mahdolliset yritysmuodon lyhenteet, kuten Oy, voi jättää pois.

4.12 JULKAISUAIKA

Kirjan julkaisuvuosi.

4.13 LAAJUUS

Kenttään merkitään kirjan sivumäärä. Esim. 234 sivua.

4.14 ERIKOISTAPAUKSET

Joissain tapauksissa kirjassa ei ole ISBN-numeroa. Siinä tapauksessa kirjasta merkitään luettelointitietoihin vähintään **tekijä, nimeke sekä julkaisuvuosi**, mikäli se on saatavilla.

5 TARROJEN TULOSTAMINEN JA TARROITUS

Uusille, luetteloiduille kirjoille täytyy tulostaa viivakooditarrat sekä selkätarrat. Tarra-arkit tilataan Suomesta PrettyBit Software Oy:ltä. Tilattujen arkkien asettelu on mallia viivakooditarrat arkin sivuilla ja selkätarrat keskellä. Tämä tulee huomioida myös tulostusasetuksissa. Yhdelle arkille mahtuu 14 kirjan tarrat.

5.1 TULOSTAMINEN

Tulostettavien tietojen valinta voidaan tehdä hankintanumeroiden perusteella tai luetteloitipäivämäärän perusteella. Jos esim. yhtenä päivänä on luetteloitu 8 kirjaa, niiden tarrat voi tulostaa rajaamalla tulostettavat tarrat vain kyseisen päivämäärän perusteella. Syötä kenttään esim. 10.10.2017 – 10.10.2017. Tällöin tulostuu vain kyseisenä päivänä luetteloitujen kirjojen tarrat.

Valinta voidaan tehdä myös siten, että rajausta tehdään hankintanumeroiden perusteella sille varatussa kentässä. Tässä tapauksessa tarkastetaan luetteloitujen teosten hankintanumerot ja syötetään ne kenttään. Esim. 100001 - 100009.

Ennen tulostusta avautuu esikatselu-ikkuna, josta voi tarkastaa tulostuvien tarrojen asettumisen tarra-arkille. Eri tulosta-painikkeita täytyy painaa yhteensä kolme kertaa, ennen kuin tarrat alkavat tulostua. Muista tarkastaa, että tulostimessa on tarra-arkkeja!

5.2 KIRJAN TARROITUS

Viivakoodi-tarra sijoitetaan **kirjan takakannen sisäpuolelle vasempaan alanurkkaan**. Kannen alareunasta noin 1 cm ylöspäin ja vasemmasta reunasta noin 1 cm oikealle.

Selkätarra laitetaan kirjan selkään, **mahdollisimman alas, noin 1-2 mm päähän** alareunasta. Tarran **tulee olla suorassa sekä siten, että tarrassa olevat kolme kirjainta ovat näkyvillä**. Ohuissa kirjoissa tarra sijoitetaan siten, että vähintään ensimmäinen kirjain on näkyvissä.

6 AINEISTON POISTO

Aineiston poisto tapahtuu siten, että haetaan Tiedonhaku-toiminnolla poistettava kirja. Sen jälkeen klikataan hiiren oikealla napilla kirjan nimen kohdalla, jolloin aukeaa pieni valintaikkuna. Valitaan toiminnoista kohta **Poista ja Poista yksittäinen nimeke tai niteitä**. Aukeaa Poisto-ikkuna, josta painetaan **Poista-painiketta ja vahvistetaan kirjan poisto valitsemalla Kyllä**.

LAINAUS

- 1. Avaa lainausikkuna Lainaaminen-kuvakkeesta.
Kirja ja punainen nuoli.**
- 2. Kirjoita hakukenttään asiakkaan sukunimi.
Valitse oikea asiakas, jos useita samalla sukunimellä.**
- 3. Näytä kirjan viivakoodi lukijalle ja paina Lainaa.
Toista jokaisen kirjan kohdalla.**
- 4. Lopuksi sulje lainausikkuna Sulje-painikkeesta tai ruksista.**

PALAUTUS

- 1. Avaa palautusikkuna Palauttaminen-kuvakkeesta.
Kirja ja vihreä nuoli.**
- 2. Näytä kirjan viivakoodi lukijalle ja paina Palauta-painiketta.
Toista jokaisen kirjan kohdalla.**
- 3. Lopuksi sulje palautusikkuna Sulje-painikkeesta tai ruksista.**

ASIAKKAAN LISÄÄMINEN

- 1. Avaa Lainausta Asiakkaat -> Uusi...**
- 2. Syötä seuran jäsennumero, asiakkaan nimi muodossa Sukunimi, Etunimi ja sähköpostiosoite.**
- 3. Tallenna tiedot painamalla Päivitä-painiketta.**
- 4. Sulje ikkuna.**

TIEDONHAKU

- 1. Avaa Tiedonhaku-välilehti**
- 2. Käytä Vapaateksti-hakua.**
- 3. Kirjoita hakusana (kirjan nimi, tekijä tms.) ja paina Hae-painiketta.**
- 4. Hakutulokset ilmestyvät ruudulle.**

KIRJAUTUMINEN

- 1. Tuplaklikkaa kuvaketta, jossa on kirjapino.**
- 2. Kirjoita käyttäjätunnus ja salasana.
Huomioi oikeinkirjoitus!**
- 3. Paina Jatka-painiketta.**